

28ste VERGADERING. — 25 APRIL 1912.

Ingekomen stukken; Wetsontwerpen nos. 232, 238, 210, 211 en 15.

28ste VERGADERING.

VERGADERING VAN DONDERDAG 25 APRIL 1912.

(BIJEENROEPINGSUUR 11 VOORMIDDAG.)

Ingekomen: missives van den directeur van het Kabinet der Koningin. — Aanneming van wetsontwerpen. — Voortzetting van de beraadslaging over en aanneming van het wetsontwerp tot wijziging van de Lager-onderwijswet. — Beraadslaging over en aanneming van de Armenwet. — Behandeling en intrekking van de motie-'t Hooft in zake de interpretatie van art. 122 des Kieswet. — Uiteengaan der Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer Schimmelpenninck van der Oye.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 44 leden, te weten de heeren Lucasse, van Voorst tot Voorst, Hovy, van Welderen Rengers, Franssen, 't Hooft, van der Does de Willebois, Reekers, van den Berg, Waller, Staal, Pelinck, van Waterschoot van der Gracht, Dojes, Ferf, Laan, Bosch van Drakestein, Woltjer, Bavinck, van der Maesen de Sombreff, van Wassenaer van Rosande, Zijlma, Tjarda van Starkenborgh, van der Feltz, van Lamsweerde, Michiels van Kessenich, de Boer, Verheijen, Lely, van Pallandt, Bloembergen, Vermeulen, Barge, Kraus, de Jong, Havelaar, van Nierop, Kist, van Basten Batenburg, van Löben Sels, van Lanschot, Smits, van den Biesen,

en de heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Justitie, van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede, dat zijn ingekomen 20 missives van den directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeeling van de bekrachtiging door H. M. van even zoovele ontwerpen van wet, door de Eerste Kamer aangenomen in haar vergadering van 29 Maart 1912.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

I. het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het IIIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1912 (232);

II. de wetsontwerpen tot naturalisatie van Andreas Hammerstein, Wilhelm Theodor Masseling, Gerrit Herman Rutgers, Ernestine Hendrika Ignatia barones van Ittersum, weduwe van mr. Herman Arnold Ameshoff, Wilhelm Carl Martin Schmidt, Adolf Carl Geitel, Gerhard Gottfried Terhaag en Johann Heinrich Dinklage (238);

(van der Feltz.)

III. het wetsontwerp houdende verklaring van het algemeen nut der onteigening van eigendommen in de gemeente Dordrecht, noodig voor het aanleggen van een houthaven c. a. aan het Mallegat aldaar (210);

IV. het wetsontwerp tot in beheer en onderhoud nemen bij het Rijk van het verhard voetpad op den zeedijk van den Oost-Holwerderpolder in de gemeente Westdongeradeel (211).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

V. het wetsontwerp houdende wijziging der wet tot regeling van het lager onderwijs (15).

De beraadslaging wordt voortgezet.

De heer van der Feltz: Mijnheer de Voorzitter! Voor de beantwoording van den heer Minister en de verschillende sprekers van gisteren zal ik de hoofdzaken, die ik in mijn toen gehouden rede besproken heb, punt voor punt aanroeren, om dan daarbij de daartegen aangevoerde beschouwingen te resconteeren.

Vooreerst dan achte ik het wetsontwerp praematuur, omdat van de noodzakelijkheid van den bouw van meerdere bijzondere scholen in het algemeen volstrekt niet blijkt en diensgevolge aan het bijzonder onderwijs schade kan worden berokkend door gebrek aan personeel.

Die bewering vond tegenspraak bij den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant, den heer van den Biesen, die mij daarbij verweten heeft, dat ik zou hebben beweerd, dat de bijzondere onderwijzers minder bekwaam zouden zijn dan de openbare, en dat nog wel, zonder daarvoor eenig bewijs aan te voeren.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde kan gerust zijn; een dergelijke domme redeneering zal hij in mijn rede van gisteren niet aantreffen. Ik heb alleen beweerd, dat van de snelle en groote toeneming van bijzondere scholen gedurende de laatste vijf jaren het gevolg moet zijn, dat het met groote moeilijkheden gepaard zal gaan, om steeds voldoende bevoegd en bekwaam onderwijspersoneel voorhanden te hebben, dat tevens doordrongen is van den geest en de richting, waarin men dat onderwijs wenscht te geven. Die woorden beteekenen niets anders, en zij kunnen ook niets anders beteekenen, dan dat de keuze van personeel voor de bijzondere scholen gedrukt wordt, omdat dit, behalve aan bekwaamheid en ervaring, ook nog aan andere vereischten moet voldoen.

En moet daar nu uit volgen, zooals de Minister mij gisteren antwoordde, dat ik bij mijn bewering uitging van de gedachte, dat het personeel van de bijzondere scholen van minder gehalte zou zijn dan dat van de openbare scholen en diensgevolge ook het onderwijs van de bijzondere scholen lager peil zou hebben dan dat van de openbare scholen? Ook die vraag beantwoord ik ontkennend en voeg er aan toe, dat ik met geen woord over het peil van de beide takken van onderwijs gesproken heb. Ik heb alleen beweerd, dat de keuze van goed personeel voor bijzondere scholen meer beperkt was, omdat die ook nog moeten voldoen aan een bepaalde richting. Voor deze onderwijzers gelden dus meerdere eischen. En wanneer nu de aanbouw van bijzondere scholen door een wet als de onderhavige bevorderd wordt, dan zal die beperkte keuze tot nog grooter moeilijkheden leiden. En daarvan zou naar mijn meening weer het gevolg worden, dat door het eene schoolbestuur van tijd tot tijd onderwijzerspersoneel van een ander schoolbestuur geleend werd, wat natuurlijk ten nadeele van het onderwijs moet komen. De heer Woltjer waarschuwde mij om met dat argument voorzigtig te zijn, dit zou zijn een tweesnijdend zwaard, omdat het ook bij de openbare scholen zou gebeuren, en hij beriep zich daarvoor op een regeling te Amsterdam, waardoor, krachtens een gemeentelijke verordening, aan openbare onderwijzers de verplichting zou zijn opgelegd om

15. Wijziging der wet tot regeling van het lager onderwijs.

(van der Feltz.)

aan meer dan één school werkzaam te zijn. Het is natuurlijk altijd moeilijk, zoodanige verordening te beoordeelen, wanneer men die niet voor zich heeft. Maar die geachte afgevaardigde zal mij toch moeten toegeven, dat die regeling heel iets anders is dan het leenen van onderwijzers door het eene schoolbestuur aan het andere. In Amsterdam heeft dan een onderwijzer een werkkring aan meer dan een openbare school, waarin hij geregeld werkzaam is, zoodat zich daarbij de bezwaren, die uit het leenen van onderwijzers voortvloeien, niet zullen voordoen. Dat dit argument dus een tweesnijdend zwaard zou zijn, zie ik niet in, en ik blijf dan ook volhouden, dat op die wijze zeer zeker schade aan het bijzonder onderwijs kan worden berokkend.

De heer Minister beweerde voorts, dat ik geen vrees behoefde te koesteren voor onvoldoende bijzondere onderwijzers. Men late, zeide Zijn Excellentie, het bijzonder onderwijs daarvoor gerust zelf zorgen, en de heer Hovy zeide het nog wat krasser, dat het bijzonder onderwijs mijn zorg voor zijn bloei niet noodig had.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat, nu het bijzonder onderwijs op uitgebreide schaal subsidies uit de Staatskas ontvangt, het de plicht der Volksvertegenwoordiging is, toe te zien, dat er tegenover het bijzonder onderwijs zoo gehandeld wordt, dat zijn bloei door het geld, dat er uit de Staatskas voor wordt uitgegeven, er ook werkelijk door bevorderd wordt. Die plicht is tevens een recht van ieder lid der Volksvertegenwoordiging, en ik ben dan ook niet voornemens, mij dat recht te laten ontnemen. Nu ik aanneem, dat art. 192 der Grondwet, subsidieering van het bijzonder onderwijs toelaat, vloeit daaruit voort, dat ook de Volksvertegenwoordiging moet toezien, dat dat onderwijs zoo goed mogelijk zij.

Mijn bezwaar met betrekking tot de druppelsgewijze herziening der Lager-onderwijswet heeft de Minister trachten te weerleggen door er op te wijzen, dat aan de periode, die ik uit de Memorie van Antwoord heb aangehaald, door mij een andere beteekenis is gegeven dan door Zijn Excellentie was bedoeld. Wanneer ik den Minister goed verstaan heb, dan zou het ook niet in de bedoeling van Zijn Excellentie liggen, om, zolang de Grondwet niet is herzien, met nieuwe wijzigingen te komen. Over die mededeeling verheug ik mij, omdat dan het bijzonder onderwijs althans eenigen tijd zal hebben om zich aan de toestanden, die straks uit dit wetsontwerp zullen voortvloeien, aan te passen. En bovendien, omdat het onderwijsvraagstuk dan vooreerst althans niet weder in de Vertegenwoordiging ter sprake zal komen. Vooral uit een politiek oogpunt juich ik dit toe. Dit laatste moge mede als antwoord strekken aan den heer van Lamsweerde, die meende, dat ik op dit punt niet consequent was geweest.

Mijn bedenking, dat de Minister niets voor het openbaar onderwijs heeft gedaan, heeft de Minister trachten te weerleggen door er op te wijzen, dat Zijn Excellentie de Meer-Uitgebreid-Lager-onderwijswet heeft gegeven; dat de Rijksnormalessen verbeterd zijn, waaraan de Minister dadelijk toevoegt, dat het wel niet zoo heel veel is, maar toch iets. Voorts is er een wijziging van de Leerplichtwet voorgesteld, terwijl een ontwerp voor het voorbereidend onderwijs in bewerking is. Dat de verbetering van de Rijksnormalessen niet een zaak van groot belang is, volgt reeds uit de bijvoeging die de Minister aan zijn mededeeling toevoegde. De ingediende wijziging van de Leerplichtwet raakt het beginsel van den leerplichtigen leeftijd niet, en bepaalt zich tot vereenvoudiging van de administratieve gevolgen. Dus ook hier geen zaken van groot belang. Over het ontwerp van het voorbereidend onderwijs, dat nog in bewerking is, kan ik natuurlijk geen oordeel vellen; alleen kan ik constateeren dat het er nog niet is. Er blijft dus alleen over de Meer-Uitgebreid-Lager-onderwijswet, en in zooverre is mijn bewering, dat er niets voor het openbaar onderwijs zou zijn gedaan, niet geheel juist, dat erken ik.

De salarisverbetering der onderwijzers. Naar aanleiding daarvan hebben wij van den Minister eenige beschouwingen gehoord over de motie-ter Laan, die eindigden met de bewering, dat het thans eischen van oplossing der salariering

in deze periode niets anders is dan een politieke manoeuvre.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb over die motie niet gesproken en de beschouwingen, die de Minister daaromtrent leverde, gaan over mij heen. Mijn grief is, dat deze Regeering, die door de omstandigheden reeds zoo'n buitengewoon langen zittingstijd heeft gehad, deze aangelegenheid niet reeds uit zich zelf ter hand heeft genomen, om zodoende zoowel in het belang van het openbaar als in dat van het bijzonder onderwijs werkzaam te zijn. Ook is het voor mij een grief, dat de Regeering niets gedaan heeft om de gevaren, die het openbaar onderwijs bedreigen, te ondervangen. Ik blijf dan ook mijn bezwaar, dat de Regeering niets voor het openbaar onderwijs heeft gedaan handhaven, maar zal dat, om billijk te zijn, liever minder absoluut uitdrukken en zeggen „zoo goed als niets”.

Mijn opmerking, dat het ontwerp vooral ten plattelande aanleiding zal geven tot het stichten van kleine schooltjes van verschillende godsdienstige richtingen, en dat daarvan op zijn beurt weer vermeerdering van het aantal kleine schooltjes bij het openbaar onderwijs het gevolg zal zijn, is wel aangevallen, maar niet weerlegd. De heer van den Biesen deed dit met een beroep op cijfers, die moesten aantoonen, dat de toename van het aantal van die schooltjes bij het openbaar onderwijs in de laatste jaren grooter is geweest dan bij het openbaar onderwijs. De heer Woltjer noemde dit argument ook een tweesnijdend zwaard, omdat de kleine schooltjes zoowel bij het bijzonder als bij het openbaar onderwijs voorkomen, en de daaruit voortvloeiende nadeelen dus voor beide takken van onderwijs moeten gelden. Mijnheer de Voorzitter! Heb ik dan beweerd, dat die kleine schooltjes aan het openbaar onderwijs geen nadeel zouden toebrengen? Ik heb juist het tegendeel gezegd. Ook voor het openbaar onderwijs heb ik die kleine schooltjes afgekeurd, en 't is juist een grief van mij tegen dit wetsontwerp, dat door de daaruit voortvloeiende toename van kleine bijzondere schooltjes op het platteland, aldaar ook een toename van kleine openbare schooltjes zal plaats vinden. Dit is, dunkt mij, zoo duidelijk, dat ik het niet noodig acht, daarover nog veel woorden te gebruiken. De heer Minister heeft mijn bezwaar nog trachten te weerleggen, door het te doen voorkomen, dat dit wetsontwerp alleen beoogt den bouw van scholen in de groote steden te vergemakkelijken. Maar dan vraag ik, als dat alleen de bedoeling is, waarom heeft Zijn Excellentie het wetsontwerp dan niet tot den bouw in de groote steden beperkt? En dat mijn bezwaar niet denkbeeldig is, kan ik met een voorbeeld aantoonen. In de plaats mijner inwoning, die begrijp ik onder het begrip platteland, bestaat een Gereformeerde school, die thans bezocht wordt door kinderen van Gereformeerde ouders en van ouders die orthodox-protestant zijn. Die school is zeer goed, ik zal daar geen kwaad van zeggen. Maar toch zijn laatstgenoemde ouders met die school niet tevreden. Reeds geruimen tijd hebben zij pogingen in het werk gesteld om een eigen orthodox-protestantsche school te krijgen, maar tot dusverre zijn zij daar niet in geslaagd. Nadat dit wetsontwerp in werking zal zijn getreden, zal natuurlijk tot den bouw van die school worden overgegaan, en de bestaande Gereformeerde school zal zich in tweeën splitsen, natuurlijk ten nadeele van het onderwijs. En zoo zou ik meerdere voorbeelden kunnen opnoemen.

Mijn bezwaar om ook de bestaande scholen te subsidieeren. Tegen dat bezwaar hebben de Minister en ook enkele andere sprekers aangevoerd, dat vele scholen thans met tekorten te kampen hebben, en dat zij bij verbouwing of nieuwbouw daarvoor geen geld zullen kunnen vinden, zoodat ze nu een bouwfonds zullen kunnen vormen en dat de schoolbesturen er meerdere onderwijzers en leermiddelen door kunnen aanschaffen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, voel men nu niet, dat door het wijzen op die bestemming, het subsidieestelsel voor schoolbouw geheel gedenatureerd wordt. Wanneer de wet een subsidie voor schoolbouw in het leven roept, gaat het dan aan om het subsidie te gebruiken voor betaling van schulden, voor het opruimen van tekorten, voor het aanstellen

15. Wijziging der wet tot regeling van het lager onderwijs.

(van der Feltz e. a.)

van meerdere onderwijzers of voor het aanschaffen van leermiddelen. Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf er bij, dat de Regeering verkeerd heeft gedaan haar aanvankelijk plan te laten varen, en zodoende te breken met een beginsel, dat de Regeering steeds en op ieder gebied tot dusverre heeft gevolgd, nl. dat bestaande werken niet meer in de termen van subsidieering vallen.

Mijn bedenking tegen de zwakke en lichtvaardige houding, die de Minister tegenover het amendement van de heeren van der Molen e. s. heeft aangenomen. De Minister heeft die houding uitvoerig verdedigd, maar of die verdediging door de luchthartige wijze waarop die geschiedde, grooten indruk heeft gemaakt, waag ik te betwijfelen. De uitspraak, dat de Minister daarbij zou gehandeld hebben uit courtoisie tegenover de oppositie, omdat het amendement toch zou zijn aangenomen, is, dunkt mij, zoo weinig afdoende, dat ik er verwonderd over sta, dat de Minister het heeft gebruikt.

Noemt de Minister dat nu hoog houden van het gezag? Wat is een dergelijke toegevendheid anders dan het slaafs zich voegen naar den veronderstelden wil van de Kamer. Bij de behandeling van de Armenwet nam de Minister tegenover het amendement om een deel van de uitgaven voor behoeftige krankzinnigen van de gemeenten op het Rijk en de provincie over te brengen, een geheel andere houding aan, niettegenstaande de geheele Kamer gunstig voor dat amendement gestemd was. Uit die houding sprak kracht, uit de houding van den Minister bij deze wet zwakheid. En daarom geeft de eerste houding van den Minister meer aanleiding tot waardeerling dan de laatste, al was die dan ook niets anders dan een daad van courtoisie tegenover de oppositie.

Met betrekking tot de grief voortvloeiende uit de houding van de meerderheid in de Tweede Kamer heeft de Minister mij geantwoord, dat die geen punt van debat in deze Kamer kan uitmaken. Die opvatting deel ik volkomen, en ik heb die houding dan ook niet ter sprake gebracht om daarover thans een debat te houden, maar alleen om duidelijk te maken waarom daarin voor mij een grief tegen dit wetsontwerp is gelegen.

Ten slotte heeft de heer Woltjer nog gezegd, dat ik in mijn peroratie wel een toon lager zou hebben gesproken, wanneer ik er op gelet had, hoe de openbare onderwijzers tot bijstand dikwerf tegen hun hoofden optreden, iets wat natuurlijk verderfelijck op de kinderen moet werken. Mijnheer de Voorzitter! Dat verschijnsel is mij niet onbekend en juist ook dat optreden is voor mij mede aanleiding geweest tot het houden van mijn gisteren meermalen aangehaalde rede van 3 Februari 1910. Dat optreden vindt bij mij in geen enkel opzicht goedkeuring, maar daarom is het juist een grief van mij, dat van Regeeringswege geen enkele maatregel genomen is om die ziekelijke uitwas van den boom van het openbaar onderwijs te verwijderen. Ik stem het dien geachten afgevaardigde volkomen toe, dat die uitwas een bedenkelijk karakter heeft, en dat verwijdering daarvan een eerste vereischte is, maar voeg er aan toe, dat daarin toch geen afdoende reden te vinden is om over het openbaar onderwijs in het algemeen een zoo afkeurend oordeel te vellen, als hier gisteren door een der sprekers is gedaan.

En hiermede, Mijnheer de Voorzitter, meen ik de opmerkingen die gisteren tegen de door mij gemaakte bedenkingen zijn geopperd, te hebben weerlegd.

De heer Heemskerk, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De repliek van den geachten afgevaardigde uit Drenthe zal mij geen aanleiding geven om weder in uitvoerige beschouwingen te treden, maar ik geloof toch, dat de beleefdheid medebrengt, dat ik nog op een zeer enkel punt dien geachten afgevaardigde antwoord.

De geachte afgevaardigde houdt zijn recht staande als lid van de Staten-Generaal om er mede op toe te zien, dat wanneer uit 's lands kas gelden tot ondersteuning van het bijzonder onderwijs beschikbaar worden gesteld, dat bijzonder onderwijs ook in een behoorlijke conditie zal blijven verkeren ten aanzien van de onderwijzers.

(Minister Heemskerk.)

Indien het waar was, dat het bijzonder onderwijs door een wetsontwerp als dit gevaar zou loopen, dat de onderwijzers uit een oogpunt van bekwaamheid in gehalte zouden teruggaan, dan zou ik den geachten afgevaardigde daarin gelijk geven, en ik geef dan ook toe, dat bij de wijze waarop hij de stelling opzet, hij daaromtrent wel recht van spreken heeft, maar ik had mijn opmerking verbonden aan een stelling die ik er tegenover plaatste, nl. deze, dat indien er behoefte komt aan meer onderwijzers voor het bijzonder onderwijs dan welke gereedelijk bevredigd kan worden door hen die de richting van de scholen zijn toegedaan, het gevaar voor het bijzonder onderwijs niet is, dat de scholen te onbekwame onderwijzers zullen krijgen, maar dat zij onderwijzers zullen krijgen, die niet genoegzaam van haar eigen richting zijn. En dat is nu een zaak, waarvoor het bijzonder onderwijs zelf heeft te zorgen.

Ik mag den geachten afgevaardigde in verband daarmee herinneren, dat door mij is medegedeeld, dat personen met het bijzonder onderwijs nauwkeurig bekend, mij verklaard hebben, dat inderdaad voor niet genoegzamen toevloed van onderwijzers op het oogenblik in geen deele vrees behoort te bestaan. Maar waarom juist het bijzonder onderwijs minder bekwaamen zou kiezen dan het openbaar onderwijs, — de geachte afgevaardigde is er niet in geslaagd mij die vrees duidelijk te maken. Men kan niet benoemd worden of men moet een akte hebben; er is een zeker aantal personen die die akte verkregen hebben. Nu is het zeer zelden mogelijk a priori te zeggen, wie van die personen nu het meest door bekwaamheid en persoonlijke geschiktheid uitmunten. Daaromtrent zal zeer veel in het leven moeten blijken en onderzonden moeten worden, maar men neemt natuurlijk personen die de akte hebben en nu is het eenige gevaar, dat daaronder niet genoeg zijn van de richting die men begeert. Daarom heb ik gemeend tegenover de stelling van den geachten afgevaardigde een geheel andere stelling te mogen plaatsen.

Mijnheer de Voorzitter! Nader terugkomende op hetgeen door mij al of niet voor het openbaar onderwijs zou zijn gedaan, heeft de geachte afgevaardigde ook deze uitdrukking gebezigd, die mijn aandacht heeft getrokken, dat nl. door mij niets is gedaan om de gevaren die het openbaar onderwijs bedreigen te ondervangen. Ik zal niet den geachten afgevaardigde om een verklaring van die uitdrukking verzoeken, want ik meen dat het zelden op den weg van de Regeering ligt nadere verklaringen of redevoeringen van leden van de Staten-Generaal te verlangen, maar ik wil den geachten afgevaardigde wel mededeelen, dat ik er niets van begrijp. Ik kan ook in de verte niet gissen wat de geachte afgevaardigde met die uitdrukking bedoelt. Waar aan openbaar onderwijs behoefte is, moet het komen en komt het; dat is waar de Regeering mede te maken heeft. Indien de bevolking het openbaar onderwijs niet begeert, is het beter dat de bevolking bijzonder onderwijs heeft.

Er is een gevaar, dat het openbaar onderwijs bedreigt in dien zin, dat er elementen zijn, die lijnrecht ingaan tegen den geest van velen die, indien die elementen er niet waren, zouden zijn voorstanders van het openbaar onderwijs, maar ik vraag, wat kan de Regeering daartegen doen?

En indien er geweest was een vrijzinnig Kabinet, zou dat dan de voor het openbaar onderwijs gevaarlijke elementen uit dat onderwijs verwijderd hebben? De geachte afgevaardigde zal het vermoedelijk niet beweren en ik wil dus den geachten afgevaardigde mededeelen, dat ik van zijn uiting op dit punt niets ter wereld begrijp. Dergelijke gevaren moeten ondervangen worden door de voorstanders van het openbaar onderwijs zelf. Hoe ze dat nu eigenlijk moeten doen? Het is misschien niet gemakkelijk om dat vraagstuk op te lossen, maar dat is dan toch een vraagstuk, waaraan zij eens zeer ernstig hun aandacht zouden kunnen wijden. Maar zeker is het, dat de Regeering niet licht tot verwijdering van dergelijke elementen kan overgaan; het is een ander gezag, dat eventueel daartoe aangewezen zou zijn. Wanneer mocht blijken, dat de Regeering dat gezag bemoeilijkt, zou het verwijt

15. Wijziging der wet tot regeling van het lager onderwijs.

(Minister Heemskerk.)

van den geachten afgevaardigde begrijpelijk zijn, maar — gelijk ik zeide — thans is het duister.

De geachte afgevaardigde is op de kleine scholen teruggekomen en heeft doen opmerken, dat zijn bezwaar ook wel degelijk is dat er te veel kleine openbare scholen komen. Goed, Mijnheer de Voorzitter, daarover zijn wij het dan eens, maar dat is een onvermijdelijke zaak. Wanneer er slechts een klein getal voorstanders van het openbaar onderwijs is in een zekere streek, moet er in die streek een kleine openbare school komen; waarom zou men dan aan die streek een groote openbare school opdringen? Die klacht houdt dus niets anders in dan den onrechtmatigen wensch om aan de bevolking een school op te dringen, die zij niet begeert, en daarom is m. i. die klacht niet ontvankelijk.

Maar — zegt de geachte afgevaardigde — door dit wetsontwerp zal het aantal kleine scholen weer toenemen en dat zal weer mede ten gevolge hebben toename van het aantal kleine openbare scholen. Dat door dit wetsontwerp het aantal kleine bijzondere scholen zal toenemen is nu juist iets wat ik als zeer twijfelachtig beschouw. Een voorspelling is daaromtrent niet met zekerheid te doen, noch in de eene, noch in de andere richting, maar ik wil een paar sprekende cijfers noemen, waaruit de geachte afgevaardigde zal zien, dat hij maar niet mir nichts dir nichts kan beweren, dat er meer kleine bijzondere scholen zullen komen. In 1905 waren er 240 kleine openbare en 146 kleine bijzondere scholen en in 1909, dus nadat door de wet-Kuyper aan het bijzonder onderwijs een belangrijk grootere steun was verleend dan het in 1905 genoot, waren er 268 kleine openbare en 118 kleine bijzondere scholen. Men zou dus kunnen zeggen, dat die wet wel heeft doen toenemen het aantal kleine openbare scholen, maar dat zij heeft doen afnemen het aantal kleine bijzondere scholen. Of men nu steun verleent voor bouwkosten of voor wat anders, het geld komt ten slotte in de kas en dus zou ook het effect van de wet-Kuyper hetzelfde moeten wezen als wat de geachte afgevaardigde van dit wetsontwerp veronderstelt, en dat is niet het geval geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Door mij is niet beweerd, dat dit wetsontwerp *alleen* bevorderen zal den bouw van bijzondere scholen in de groote steden, maar wel dat het *hoofdzakelijk* ten aanzien van den bouw in de groote steden meerderen steun biedt.

Het kan natuurlijk gebeuren, dat er door de vermeerdering van steun ook daar scholen zullen komen waar zij eigenlijk niet noodig zijn. Aan de zucht om te splitsen kan men inderdaad te veel bot vieren. In dit opzicht ga ik met den geachten afgevaardigde mede, maar ik geloof niet, dat het in de eerste plaats op den weg van de Regering ligt daartegen te waken. Dit ligt meer op den weg van hen die zich in het maatschappelijk leven met het bijzonder onderwijs bezighouden. Wanneer orthodoxe Protestanten, niet behorende tot de Gereformeerde Kerk, meenen, dat zij naast de gereformeerde school te Assen nog een andere orthodoxe bijzondere school moeten oprichten, geloof ik dat alle voorstanders van het bijzonder onderwijs hun zullen zeggen: bezint eer gij begint en vraagt uzelf eens heel nauwkeurig af, of dat inderdaad uw plicht is. Ik ben den geachten afgevaardigde dankbaar, dat hij mij de gelegenheid heeft gegeven, dat nog eens even in herinnering te brengen, maar toch is dit een zaak, die men ten slotte in de kringen van het onderwijs moet uitvechten. Men heeft zeer dikwijls — ik heb het reeds meer gezegd — in de kringen van het bijzonder onderwijs door de beste mannen hooren uitspreken, dat men verkeerd deed den splijtzwaam in deze krachtig te laten werken; er is zeer dikwijls voor samenwerking gepleit.

De geachte afgevaardigde meent, dat, wanneer aan bestaande scholen het subsidie wordt gegeven en het gebruikt wordt voor andere doeleinden dan een bouwfonds, bijv. voor de aanschaffing van leermiddelen of voor de verbetering van de salarissen of voor dekking van een tekort en betaling van schulden, dat dan het subsidie geheel wordt gedenatureerd. Mijnheer de Voorzitter! Is dit juist? Wanneer zich het ver-

schijnsel voordoet, dat men door de vermeerdering van subsidie voor de bouwkosten in staat wordt gesteld zulke uitgaven te doen, blijkt daaruit alleen, dat men tot nog toe een te geringe vergoeding voor de bouwkosten heeft gegeven en dit is ook inderdaad de stelling waarvan dit wetsontwerp uitgaat.

Eindelijk nog een woord over mijn houding ten opzichte van het amendement van der Molen, een houding die door mij luchthartig zou zijn verdedigd.

Mijnheer de Voorzitter! Het verwijt van luchthartigheid bij de verdediging van de een of andere daad krijgt men wel eens meer te hooren en wat is dan daar de verklaring van? Deze, dat degene die in het oog van zijn bestrijder een luchthartige verdediging gevoerd heeft, een ander ding het zwaarste achtte dan degene die hem bestrijdt.

De geachte spreker legde den nadruk op het financieele, althans in deze, en op de uiterlijke verhouding van den Minister tot de Kamer, terwijl ik voor mij meer waarde op de zaak heb gelegd.

De geachte afgevaardigde meende, dat hier niet was geweest hooghouden van het gezag, doch een toegevendheid, waarbij de Regering gevraagd heeft naar den veronderstelden wil der Kamer, terwijl bij de Armenwet mijn houding geheel anders is geweest.

Wanneer, Mijnheer de Voorzitter, de geachte afgevaardigde, in plaats van vast te houden aan zijn afkeurend oordeel, had gezegd: bij de behandeling van de Armenwet is de houding van den Minister geheel anders geweest, toen heeft hij zich niet gevoegd naar den onderstelden wil van, naar het scheen, de geheele Kamer; dus de zaak moet voor den Minister eenigszins anders liggen, — zou hij dan niet logischer hebben gehandeld dan nu?

Als ik zwak had willen wezen tegenover de Tweede Kamer, welk een schitterende gelegenheid zou ik dan bij de behandeling van de Armenwet hebben gehad! Hoe zou ik geprezen zijn wegens mijn zucht tot gemeen overleg, behalve door degenen die zouden gemeend hebben, dat ik wat het beschikbaar stellen van sommen uit 's Rijks schatkist betreft, inderdaad wel wat de maat zou hebben overschreden, want daar gold het een veel belangrijker bedrag, — maar wat is het geweest wat mij in deze gedreven heeft?

Ik had natuurlijk de aanneming van het amendement kunnen voorkomen, of, indien het werd aangenomen, het ontwerp kunnen intrekken, als ik namelijk het amendement onaannemelijk had verklaard, maar werd het amendement niet onaannemelijk verklaard en aangenomen, dan deed het er voor de tegenstanders niet toe of ik het al of niet overnam. Ik heb het amendement niet onaannemelijk verklaard, niet om mij te voegen naar den veronderstelden wensch van de meerderheid der Kamer, maar omdat ik het amendement een verbetering vond.

Ik had mij bij mijn voorstel moeten bekrimpen om financieele redenen, op zoodanige wijze, dat ik een regeling had voorgedragen, waarvan ik zelf zeer goed gevoelde, dat zij niet voldoende was, en dat de aard van de zaak een ruimer ondersteuning eischte. Ik had echter gemeend in den tijd toen dit voorstel gedaan werd, dat ik mij overdreven bekrimpen moest. Ik kan echter dit jaar niet zeggen, dat een zoo overdreven bekrimping, waardoor de zaak niet overeenkomstig de behoeften en den aard van de zaak geregeld werd, noodig was en daarom was ik van ganscher harte een voorstander van dit amendement en dit heb ik doen blijken. Ik ben dus niet gezwichd voor den onderstelden wil van de meerderheid van de Kamer, maar ik heb de gelegenheid gebruikt om aansluiting te vinden aan een sterke strooming, die ik in de Kamer vond, om in het wetsontwerp een verbetering aan te brengen. Dit is in waarheid de loop van de zaak geweest. Indien ik in mijn hart tegen de aanneming van het amendement was geweest, dan zou ik het wel bestreden hebben, maar ik was overtuigd, dat op deze wijze het wetsontwerp eerst vrucht kon dragen.

De beraadslaging wordt gesloten.

28ste VERGADERING. — 25 APRIL 1912.

55. Wetsontwerp tot regeling van het armbestuur.

(Bavinck.)

Het wetsontwerp wordt in hoofdelijke stemming gebracht en aangenomen met 27 tegen 16 stemmen.

Voor hebben gestemd de heeren Barge, van Basten Batenburg, van Lanschot, van Löben Sels, Smits, Lucasse, van Voorst tot Voorst, Hovy, Franssen, 't Hooft, van der Does de Willebois, Reekers, van den Berg, Waller, van Waterschoot van der Gracht, Bosch van Drakestein, Woltjer, Bavinck, van der Maesen de Sombreff, van Wassenaer van Rosande, van Lamsweerde, Michiels van Kessenich, Verheijen, van Pallandt, Vermeulen, van den Biesen en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren Kraus, de Jong, van Nierop, Kist, van Welderen Rengers, Staal, Pelinck, Dojes, Ferf, Laan, Zijlma, Tjarda van Starkenborgh, van der Feltz, de Boer, Lely en Bloembergen.

Afwezig was bij deze stemming de heer Havelaar;

VI. het wetsontwerp tot regeling van het armbestuur (55).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Bavinck: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund in eenige weinige woorden de redenen te ontvouwen, waarom ik, in weerwil van eenige min of meer ernstige bezwaren, toch aan dit wetsontwerp mijn stem niet wensch te onthouden.

Ik begin in de eerste plaats aan den heer Minister mijn hartelijken dank te betuigen voor de beslistheid waarmee hij het subsidiair karakter van de openbare armenzorg, niet alleen in dit wetsontwerp doch ook in de Memorie van Toelichting, in de Commissie van Voorbereiding en ook in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag dezer Kamer, heeft uitgesproken en gehandhaafd. Die standvastigheid van den Minister verdient, naar mijn meening, te meer waardeering, wijl de armenzorg in de laatste halve eeuw zich meer en meer ontwikkeld heeft in de richting, welke leidt tot ondersteuning vanwege de burgerlijke overheid.

Toch is door den Minister in dit wetsontwerp in beginsel de burgerlijke armenzorg, de armenzorg vanwege de Overheid, opgenomen en op verschillende gronden verdedigd. En het is wel opmerkelijk, dat, terwijl ten aanzien van dit punt in het jaar 1854 zich een breedvoerige discussie ontwikkelde ten opzichte van het toen ingediende wetsontwerp, er nu, en in de Tweede Kamer, en ook in de pers, aan dit principieele punt zoo weinig aandacht is gewijd.

Toch werd reeds in 1854 even beslist als nu in dit wetsontwerp, het subsidiair karakter van de Overheidsarmenzorg uitgesproken. Zelfs werd, naar mijn meening althans, toen in het ingediende wetsontwerp de dubbele bedeling niet opgenomen, en in weerwil van dat alles ondervond dit wetsontwerp, aangekomen in de Tweede Kamer, een zeer ernstige bestrijding. Bestrijding niet alleen van de anti-revolutionaire leden der toenmalige Kamer, noch ook alleen van de Roomsche-Katholieke leden, maar wel degelijk ook van onderscheidene liberale leden, en na dagen lange discussie werd het wetsontwerp, toen juist op grond van de bezwaren tegen het beginsel van de burgerlijke armenzorg, ten slotte slechts aangenomen met 37 tegen 28 stemmen.

Het verwondert, in het licht van de geschiedenis, ten zeerste, dat dit principieele punt thans zoo goed als geheel buiten het debat is gebleven. Dat kan niet daaruit worden verklaard, dat de rechtsgronden voor de openbare armenzorg in den loop der tijden, en ook in den laatsten tijd, aangevoerd, hechter of sterker zouden zijn geworden. Aan het einde van de 18de eeuw, in het jaar 1798, in de Bataafsche Republiek, verdedigde men de openbare armenzorg met deze overweging, dat de maatschappij verplicht was om arbeid te geven aan de nijveren, om onderstand te bieden aan de onvermogens. Ik geloof niet, dat er velen in deze Kamer of zelfs aan de overzijde van het Binnenhof, gevonden zullen

worden, die zich nog op dit standpunt plaatsen. Een andere rechtsgrond werd door Minister Thorbecke ontleend aan art. 193 van de Grondwet. Op grond van dat artikel, aldus werd door hem geredeneerd, had eigenlijk de Staat, de Overheid, het recht om de geheele leiding van de armenzorg aan zich te trekken. Ik meen, dat dit standpunt slechts door weinigen in den tegenwoordigen tijd wordt ingenomen.

In den nieuweren tijd voert men een tweetal andere gronden voor de openbare armenzorg aan. In de eerste plaats het tekort, waaraan lijden de particuliere en de kerkelijke weldadigheid en in de tweede plaats het Staatsbelang. Wat het Staatsbelang aangaat, het komt mij voor, dat dit begrip zóó rekbaar is, dat er alles en dat er ten slotte niets mede verdedigd kan worden en wat het tekort aangaat van de particuliere en de kerkelijke weldadigheid, ook al zou dit bestaan, wat ik niet ontken, dan volgt daaruit toch nog niet bij wijze van logische redeneering, dat er een andere macht moet optreden, die daartoe van nature het recht noch de roeping bezit.

Het komt mij dan ook voor, dat de aangevoerde rechtsgronden niet voldoende zijn om het beginsel van de openbare armenzorg te verdedigen.

De heer Minister heeft in zijn Antwoord op het Voorloopig Verslag met een enkel woord ook wel deze twee gronden aangevoerd, maar zij komen mij, ook na ernstige overweging, niet afdoende voor; maar daarbij komt nog, dat de argumenten, die in het jaar 1854 en later van anti-revolutionaire en van Roomsche-Katholieke zijde, en ook van liberalen kant, tegen de openbare armenzorg zijn ingebracht, niet van gewicht zijn ontbloot, maar inderdaad een zeer groote waarde en beteekenis hebben. Ik noem er slechts enkele op.

In de eerste plaats geloof ik, dat het vast mag staan, dat de Overheid niet is en niet wezen kan een orgaan van de barmhartigheid. Niet aan den Staat, maar aan de Kerk is het Evangelie toevertrouwd en de Staat staat niet op het standpunt van de barmhartigheid, maar — en dit is niet een mindere, doch een andere zaak — hij staat op het standpunt der gerechtigheid. Liefdadigheid behoort als zoodanig niet tot zijn competentie.

In de tweede plaats voeg ik daaraan toe, dat de Overheid ook daarom niet als orgaan van barmhartigheid kan optreden, omdat zij arm is en niets bezit. De Overheid heeft geen geld, waarover zij vrij beschikken kan; zij moet alles krijgen door dwang in den weg van belastingen en kan dus hoogstens dit teweegbrengen, dat zij, gelijk het meermalen populair is uitgedrukt, het geld uit den zak van den een neemt om het over te brengen in de beurs van den ander.

In de derde plaats komt daar nog bij, dat openbare armenzorg altijd leidt, althans gevaar loopt om te leiden, tot twee omstandigheden van ernstigen aard. Zij loopt gevaar namelijk om eenerzijds bij degenen die de barmhartigheid beoefenen, te ondermijnen het besef van hun verplichting; bij hen te dooden de energie voor het werk van barmhartigheid en hen op geheel menschelijke wijze te doen redeneeren: indien wij het niet doen, dan doet de Staat het wel. En aan den anderen kant werkt de openbare armenzorg bij hen die van barmhartigheid moeten leven, zeer lichtelijk uit, dat de energie tot den arbeid verslapt, dat het besef om voor eigen onderhoud en voor dat van het gezin te moeten zorgen, ondermijnd wordt en dat zij ten slotte gaan denken: als ik ten slotte niets heb, kom ik toch voor rekening van de openbare armenzorg.

Dit zijn m. i. ethische bezwaren, waarvan het gewicht door iedereen zal worden gevoeld en nu hebben wij gelukkig een land en een volk, waar de barmhartigheid en de weldadigheid — ik bedoel volstrekt niet alleen binnen de kerkelijke kringen, maar ook daarbuiten —, in hooge mate waardeering en beoefening vinden en wanneer een Armenwet, uitgaande van de Overheid, er toe zou moeten medewerken om dit machtig groot ethisch en geestelijk kapitaal van weldadigheid en van barmhartigheid, van naastenliefde en van welwillendheid uit te roeien, dan geloof ik dat al zou de arme er van profiteren, de natie er geestelijk door achteruit zou gaan.

Dit zijn enkele bezwaren die ik de vrijheid neem tegenover

(Bavinck.)

het wetsontwerp te ontwikkelen en die mij bijna zouden weerhouden aan het wetsontwerp mijn stem te geven. Desniettemin heb ik in den beginne reeds gezegd, dat ik mijn stem aan het wetsontwerp niet wenschte te onthouden, en ik zal nu mededeelen de gronden waarom ik, in weerwil van de ingebrachte bezwaren, mijn stem aan het wetsontwerp wensch te geven.

In de eerste plaats wijs ik er op, dat het wetsontwerp voorziet in een behoefte. Ik wensch niet te idealiseeren. Al zou het mijn wensch zijn, dat de particuliere en kerkelijke weldadigheid de armenzorg geheel voor hun rekening konden en wilden nemen, wij staan voor het feit, dat er inderdaad een tekort is, en dat niet alleen. Wanneer wij niet willen fantaseeren over de toekomst, kunnen wij gerust rekenen, dat zij in de eerste tientallen van jaren daartoe niet in staat zal zijn. In 1854 heeft men zich geveild met de hoop, dat het subsidiair karakter, dat aan de openbare armenzorg in de wet werd toegekend, er toe leiden zou, dat de particuliere en kerkelijke weldadigheid weer in eere zou komen en een groot terrein van weldadigheid zou kunnen bestrijken. Maar die verwachting is, iedereen weet het, ten opzichte van de kerkelijke weldadigheid ten zeerste teleurgesteld. De burgerlijke armenzorg is vooruit gegaan, de kerkelijke weldadigheid percentagegewijze gedaald. Juist omdat wij staan voor een realiteit die ik niet wensch te ontkennen en met het oog waarop ik mag en durf zeggen, dat de arme in geen geval van dien toestand de dupe mag worden, verklaar ik, dat in weerwil van de bezwaren die ik tegen het wetsontwerp heb, mijn stem aan het wetsontwerp zal geven.

In de tweede plaats — en dit is een nog belangrijker punt — wensch ik mijn stem aan het wetsontwerp te geven, omdat het een eerste maar toch beteekenissenvolle poging is om organisatie op het terrein van de armenzorg te brengen. Ieder die rechtstreeks of zijdelings, langs den weg van practischen arbeid of van theoretische studie, zich van de armenzorg op de hoogte heeft gesteld, weet, dat niets dringender noodig is dan organisatie en samenwerking, zóó, dat de eene instelling de andere niet tegenwerkt, dat de eene persoon, die zich met armenzorg bezighoudt, met den anderen niet in conflict komt, dat men aan den eenen kant den arme niet verwaarloosende en hij aan den anderen kant niet meer verkrijgt dan noodig is. Om al die redenen is organisatie dringend noodig.

Het verblijdt mij van harte, dat het allerwege instemming en sympathie heeft gevonden, dat de Minister den armenraad heeft opgenomen in zijn wetsontwerp, hetgeen een begin van organisatie is. Tegen dien armenraad zijn bezwaren in te brengen, ontleend aan de ingewikkelde wijze van samenstelling van de verschillende groepen van personen, die in dien armenraad zullen kunnen worden gekozen. In ons dissidentieerend vaderland kan men niet aanstonds verwachten, dat zij die in één college zijn opgenomen, broederlijk en zusterlijk met elkander zullen samenwerken. Desniettemin is de poging aanwezig. De Minister geeft aan de particuliere armenzorg, kerkelijke en politieke, fair play en opent voor hen de gelegenheid te toonen wat door innerlijke samenwerking op het terrein van de armenzorg kan worden tot stand gebracht. Wanneer het mocht blijken, dat dit niet lukt en dat de particuliere en kerkelijke weldadigheid meer en meer bij de openbare armenzorg komt achter te staan, gaan toch de Minister en het wetsontwerp vrij uit en komt de schuld enkel en alleen op de verschillende elkander niet verstaan kunnende partijen in ons vaderland.

En eindelijk in de derde plaats nog — en dit is voor mij het gewichtigste en den doorslag gevend argument, waarom ik aan dit wetsontwerp mijn stem wensch te geven — behoort er volgens mijn overtuiging op het terrein der armoede — welke een breed en medelijdenswaardig terrein is — onderscheid gemaakt te worden tusschen twee soorten van armoede. De eene die een individueel karakter draagt, waardoor alleen een enkel persoon of een enkel huisgezin wordt getroffen, en die wordt veroorzaakt bij voorbeeld door een sterfgeval, doordat de man en vader wegvalt, doordat de

kinderen hun ouders verliezen, door een ramp van buitengewonen aard en dergelijke meer.

Wanneer de armoede zich hiertoe beperkt, wanneer zij alleen dit individuele, dit op zichzelf staande, atomistische karakter droeg, dan zou ik niet kunnen inzien, waarom de Overheid zich met deze zaak zou hebben te bemoeien; dan zou niet alleen de particuliere en kerkelijke weldadigheid daarvoor volkomen goed kunnen zorgen, maar ook zelfs, wanneer zij dit niet kon, of wanneer zij inderdaad te dezen opzichte haar taak zou verwaarloosen, dan zou daaruit mijns inziens nog niet voortvloeien, dat de Regeering had op te treden; want bij logische consequentie volgt daaruit, dat iemand zijn plicht niet doet, nog niet, dat een ander dit voor hem moet doen, maar dat hij zelf ijveriger moet worden en zijn tot dusver verzaakte plicht nu in de toekomst wat meer moet behartigen en waarnemen.

Dus ook in dit geval zou ik het optreden van de openbare armenzorg inderdaad niet kunnen verdedigen; ik weet geen rechtsgrond aan te geven waarop dit het geval zou kunnen zijn.

Maar er is nog een andere armoede. De armoede, als sociaal verschijnsel, die ook in de vorige eeuwen zonder twijfel heeft bestaan, ja, waarvan ik durf uitspreken, dat zij voor een deel door de ongeorganiseerde milddadigheid is bevorderd geworden, maar over den verleden tijd wensch ik op het oogenblik niet te spreken. In elk geval staan wij voor het feit, dat in de tegenwoordige eeuw een andere armoede zich heeft geopenbaard, welke een ander karakter draagt en welke inderdaad een sociaal stempel toont. Die armoede, die soms ook wel, maar toch niet geheel, met den naam van pauperisme wordt aangeduid, heeft niet in een individueel ongeval, in een sterfgeval, in een bepaalde ramp, welke een huisgezin treft, maar in sociale omstandigheden, in de gansche organisatie en inrichting van de tegenwoordige maatschappij haar diepste oorzaak. Dit is de armoede welke niet een enkel persoon treft, maar meermalen een gansche klasse van de maatschappij treft en treffen kan. Zij wordt veroorzaakt door werkloosheid van langdurigen aard, door handelscrisis, door crisissen op het gebied der nijverheid, zij wordt veroorzaakt ook — maar ik noem lang niet alles — door de ontzettende mate van zedelijke verwildering, gelijk deze in den tegenwoordigen tijd ook door romanliteratuur van bij voorbeeld Brusse en Querido helder in het licht wordt gesteld.

De armoede, welke haar oorzaak heeft in sociale omstandigheden, welke gansche klassen van de bevolking treft, is van dien aard, dat daartegen, mijns inziens, de particuliere en kerkelijke liefdadigheid zoo goed als onmachtig is. Zij kan er iets aan doen, maar zij kan den toestand niet radicaal verbeteren. Ik zeg niet, dat de Overheid dit wel zal kunnen, maar zij is toch in deze de machtigste; zij kan inderdaad de sociale armoede van verschillende zijden aangrijpen en zoo niet uitroeien, dan althans verminderen. Met het oog op deze sociale armoede, welke een probleem is geworden van maatschappijken aard, meen ik, dat de Overheid wel degelijk de roeping heeft op te treden en in te grijpen en wel om deze reden. Niet omdat de particuliere en kerkelijke liefdadigheid te kort zou schieten, maar omdat de Overheid in zulk een geval jure suo optreden kan en moet.

Wat toch is de taak van de Overheid?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal u niet vermoeien met de behandeling van allerlei theorieën die daaromtrent zijn uitgesproken, maar ter toelichting van mijn standpunt wensch ik even dit op te merken.

In vroeger eeuwen werd de taak van de Overheid aldus omschreven, dat zij had te bevorderen het zoogenaamd bonum commune, in onderscheiding van het bonum privatum. Dit wil zeggen, zij had niet te zorgen dat ieder persoon of elk huisgezin genoegzaam voeding, dekking, kleeding en woning bezat; dat was natuurlijk de taak en de roeping van dien persoon en van het huisgezin zelf. Maar wel had de Overheid de roeping om te zorgen voor het bonum commune; zij had te zorgen dat de voorwaarden en omstandigheden in het

(Bavinck e. a.)

nationale leven van het volk en in de maatschappij van dien aard waren, dat ieder die werken kon en wilde, met God en met eere door de wereld kon komen.

Uit deze roeping der Overheid volgt nu, niet langs een omweg, maar rechtstreeks, dat, wanneer dergelijke sociale misstanden, ook ten aanzien van de armoede, zich voordoen, de Overheid geroepen is op te treden.

Nu wenschte ik in verband met deze beschouwingen wel, dat de Minister had kunnen goedvinden om zijn wetsontwerp meer in die richting uit te werken en bepaaldelijk ook maatregelen aan te wijzen, welke genomen konden worden bij de bestrijding dier sociale armoede. Ik stel mij er echter mede tevreden, dat dit wetsontwerp de gelegenheid daartoe opent en bepaaldelijk in art. 29 den weg daartoe ontsluit.

Nu hangt het wederom niet van den Minister en van dit wetsontwerp maar in de praktijk van de werkzaamheid van de armenraden en verder ook van de onderscheiden instellingen van liefdadigheid af, in hoever de bedoelingen van den Minister en van dit wetsontwerp zullen worden verwezenlijkt.

Het zal mij dus ten hoogste verblijden wanneer in die richting zou gearbeid worden, dat de eigenlijke armoede, de armoede van individueelen aard meer en meer voor rekening komt van en behartigd wordt door de particuliere instellingen van weldadigheid en vanwege de Kerk, en dat de sociale armoede meer werd in het oog gevat en bestreden vanwege de burgerlijke overheid.

Dan zou ook ten slotte deze winst verkregen worden, dat de concurrentie, die in ons land met zijn vele richtingen dikwerf schadelijk werkt, op dit gebied zoo goed als geheel op den achtergrond gedrongen zou worden, en dan zou de mogelijkheid worden geopend, dat Kerk en Staat en ook de onderscheiden instellingen van liefdadigheid op lieflijke wijze met elkander zouden samenwerken. Want in weerwil, dat ieder zal hebben een eigen terrein en ook een eigen doel, zouden zij daarin toch hun eenheid en einddoel vinden, dat zij samen arbeiden niet alleen aan de handhaving van ons volksbestaan, maar ook aan de verhooging van het welzijn en de welvaart van ons vaderland.

Wanneer dit de uitwerking van deze wet mocht zijn, dan zou de natie aan den heer Minister, die dit voorstel heeft ontworpen en verdedigd, driedubbele dank verschuldigd zijn.

De heer Heemskerk, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik breng den geachten afgevaardigde uit Zuidholland hulde voor zijn welsprekende en principieele rede, waaruit tevens bleek dat hij zich niet aan Prinzipienreiterij wil schuldig maken, maar bij de stemming over dit wetsontwerp wil rekening houden met het kader waarin het moet worden beschouwd.

Ik ben eenigszins huiverig om op die rede een terugslag te geven, want het houden van een principieele verhandeling zonder dat van te voren het kader waarin men die houden wil nauwkeurig is vastgesteld, is niet gemakkelijk en ik meen ook van deze plaats mij bij deze gelegenheid daarin slechts met mate te moeten begeven. Maar ik wil den geachten afgevaardigde gaarne bekennen dat, waar door hem de stelling wordt volgehouden, dat het karakter van de Overheid eigenlijk in het algemeen niet den plicht van armenzorg medebrengt, deze door mij wordt toegegeven.

Indien wij een wetsontwerp konden maken, een wet konden uitvaardigen, gebouwd op een algemeene stelling, welke algemeene stelling daarna haar verwezenlijking kon vinden in de maatschappij, dan, zou ik zeggen, moet men van de stelling uitgaan dat niet de Overheid, maar de Kerk en de bijzondere personen voor de liefdadigheid hebben te zorgen.

Of men dat in 1854 had kunnen doen, wil ik op dit oogenblik in het midden laten. Want in 1854 stond men evenmin voor een nieuw zich vormende maatschappij als nu. Ook toen had het Nederlandsche volk reeds een geschiedenis achter den rug en waren er maatschappelijke toestanden en nooden ontstaan, waarmede men rekening moest houden. Maar ik behoef mij niet in den toestand van 1854 te verdiepen; het is zeer zeker, dat wij op het oogenblik niet in den toestand

(Minister Heemskerk.)

zijn, dat wij kunnen zeggen: hef alle burgerlijke armenzorg op en zie dan hoe de zaak zich verder redt.

Er is noodzakelijkheid om de burgerlijke armenzorg, die er eenmaal is, in stand te houden. Kon zij van het terrein geheel teruggedrongen worden en konden de kerkelijke en de particuliere liefdadigheid er in slagen het terrein geheel te vermeesteren, er zou niets anders dan reden tot verheuging zijn. Dit wetsontwerp laat, indien die kracht in het volk schuilt, daartoe gelegenheid. Maar het is te vreezen, dat het niet zoo gemakkelijk daartoe zal komen.

Nu heeft de geachte afgevaardigde een onderscheid gemaakt tusschen individueele en sociale armoede. Individueele armoede, die een gevolg is van eigen schuld, is eigenlijk geen onderwerp van Overheidszorg, zegt hij. Dit zou ik den geachten afgevaardigde niet zoo dadelijk willen toegeven. Indien iemand in individueele armoede vervallen is door eigen schuld, is er wel eens reden — en feitelijk gebeurt het — dat er eenige aandacht aan hem wordt geschonken, dat men hem laat werken en tevens hem verzorgt, op een wijze, die niet eervol is. Het verschijnsel kan zich voordoen in den vorm van landlooperij, en wie zich daaraan schuldig maakt, wordt naar een werkinrichting gezonden. Dat heeft het karakter van straf en tevens van verzorging en van nuttige bezigheid.

Of een dergelijke politiezorg geheel kan worden gemist — ik geloof, dat ik de vrijheid moet nemen, dit te betwijfelen. Maar in ieder geval kan de geachte afgevaardigde ook daartegen vermoedelijk niet al te groot bezwaar hebben, omdat het zich aansluit bij de door hem voorgestane theorie, dat de Overheid de gerechtigheid handhaaft, en dat zij niet het orgaan is van de barmhartigheid.

Maar eenigermate is het algemeen belang er toch bij betrokken, dat men die personen, die tot armoede vervallen zijn, niet eenvoudig maar laat loopen. Ik zeg alweer: kan de kerkelijke, kan de particuliere liefdadigheid er in slagen op hen beslag te leggen, om hen te brengen tot een beter leven, dan is dit natuurlijk het ideaal. Maar men vindt verschijnselen en toestanden in de maatschappij, die nu eenmaal zoo zijn, dat men niet kan afwachten, dat zij op die wijze verbeterd worden. En wat zou men dan moeten doen? Zou men dan die menschen maar allerlei misdrijven moeten laten begaan, en, nadat zij eenige diefstallen en moorden gepleegd hebben, het strafrecht op hen toepassen? Of zal men eenvoudig zeggen: zulke menschen behooren niet verzorgd te worden; zij worden niet verzorgd en het is gevaarlijk, dat zij er zijn, wij zullen hen afmaken, zooals Napoleon deed met Turksche gevangenen, omdat hij eenvoudig voor hen niet kon zorgen en zij schade toebrachten aan zijn leger in zijn operaties?

Ik spreek nu zoo niet, omdat ik de stellingen van den geachten afgevaardigde principieel als onjuist beschouw, maar om er op te wijzen, dat op de stelling, dat de Overheid niet het orgaan van de barmhartigheid is, een kleine aanvulling noodig is, dat de Overheid somwijlen tot maatregelen geroepen kan zijn, waarbij zij ook eenigszins met de barmhartigheid rekening moet houden; want als dergelijke verschijnselen zich in de maatschappij voordoen, kan de Overheid niet geheel lijdelijk toezien, omdat wat zij dan doet, dient zij dan toch te doen eenigermate in den geest van de barmhartigheid.

Ik zeg „eenigermate”, omdat de volle ontplooiing van de barmhartigheid niet kan geschieden bij het sober optreden van de Overheid.

Armoede als sociaal verschijnsel te bestrijden is een zaak, die voor een belangrijk deel buiten dit wetsontwerp valt. De geachte afgevaardigde heeft de stelling verkondigd, dat eigenlijk de Overheid zorgen moet, dat de levensvoorwaarden en rechtstoestanden zoo zijn, dat ieder met God en eere door de wereld kan komen.

Zoover zou ik niet durven gaan. Ik geloof, dat de Overheid het niet zoover kan brengen, dat zij daarvoor ten volle zorgt en dat zij daarvoor ten volle aansprakelijk gesteld kan worden. Men weet nu eenmaal, dat er zulke krachten in het menschedom werken, dat er in de levensvoorwaarden steeds

55. Wetsontwerp tot regeling van het armbestuur. — Motie van orde-'t Hooft.

(Minister Heemskerk.)

veel blijft ontbreken, en dat het niet ieder gelukt met God en eere door de wereld te komen; maar zeer zeker moet de Overheid zich bij al haar maatregelen en bij al haar wetgeving er op toelagen, om de gezonde krachten, die in de maatschappij leven, te steunen en de ongezonde en gevaarlijke te beteugelen.

Een volledig en volkomen werk kan zij echter in dit opzicht niet leveren — dat zal de geachte afgevaardigde vermoedelijk ook wel met mij eens zijn — maar somwijlen moet zij om die gezonde krachten te ontwikkelen overgaan tot maatregelen van protectie.

Ik spreek natuurlijk hier niet van invoerrechten, want dat is een controvers punt. Slechts merk ik dit op: dat in invoerrechten een protectie gelegen is, kan nooit een algemeene grond daartegen zijn, want alle partijen zijn het er over eens, dat de Overheid soms maatregelen van protectie moet nemen. Wanneer bijv. een nuttige stoomvaartonderneming zich niet zonder subsidie kan ontwikkelen, moet die soms gedurende eenigen tijd van Regeeringswege gesubsidieerd worden. Wanneer het verkeer ten plattenlande zich niet behoorlijk kan ontwikkelen zonder stoomtrammen en zonder locale spoorwegen, dan moeten provincie en Rijk met renteloze voorschotten of met subsidies voor den dag komen. Somwijlen moeten er kanalen gegraven worden, vrij van scheepvaartrechten. Dat is een protectie van Overheidswege, waardoor de Overheid aan de gezonde krachten, die handel, nijverheid en landbouw zullen doen bloeien, de gelegenheid biedt zich te ontplooiën. Dat valt buiten de Armenwet, doch zeer te recht heeft de geachte afgevaardigde uit Zuidholland doen opmerken, dat er in art. 29 dier wet ook een klein beginsel van protectie gelegen is.

Wanneer men te doen heeft met een arm gezin, dat wel is waar tot armoede vervallen is, maar waarin toch nog genoegzame gezonde krachten schuilen om, wanneer men het de noodige middelen verschaft, weer tot een behoorlijken bescheiden welstand te komen, zoodat het zich zelf kan onderhouden, dan geeft art. 29 de gelegenheid aan het armbestuur om aan dat gezin de middelen te verschaffen om weer aan het werk te gaan. Dat is op kleine schaal wat de subsidieering van verkeersmiddelen en ondernemingen op groote schaal is, een protectie om de gezonde krachten in de maatschappij tot ontwikkeling te brengen. Het is inderdaad een van de voordeelen van dit wetsontwerp, dat die gelegenheid gegeven wordt, en ik betuig den geachten afgevaardigde uit Zuidholland mijn dank, dat hij de beteekenis van art. 29 zoo juist gevat heeft, en mij de gelegenheid heeft gegeven daarop nog met een enkel woord te wijzen.

Wat dit wetsontwerp betreft geloof ik voor het overige, dat een van de grootste voordeelen daarvan gelegen is in de poging om een onderlinge samenwerking tot stand te brengen tusschen de verschillende lichamen, die zich de armenzorg ten doel stellen.

Er is een tijd geweest dat er een sterke strooming waar te nemen was bij de voorstanders van de burgerlijke armenzorg om door Regeeringsmaatregelen voor het burgerlijk armbestuur meer en meer terrein op te eischen of zoodanige wijze van samenwerking voor te schrijven, dat de kerkelijke en particuliere armverzorging daardoor haar eigen karakter zou verliezen. Het is een gelukkig verschijnsel van den tegenwoordigen tijd, dat men daarvan heeft afgezien en dat de voorstanders van de burgerlijke armenzorg zich van heeler harte hebben vereenigd met de oplossing, die in dit wetsontwerp wordt gegeven op het voetspoor van een advies, dat de vereeniging tot bevordering van armenzorg heeft verstrekt. Ik geloof, dat dit uit principieel oogpunt eigenlijk is de voornaamste winst, die ten gevolge van dit wetsontwerp zal kunnen worden geboekt. Want hiermede is nu principieel de zaak zoo beslist, dat de vrijheid en het eigenlijk karakter van de kerkelijke en de burgerlijke armenzorg worden geëerbiedigd en de overheidsarmenzorg een subsidiair karakter zal hebben.

Ik kan niet anders dan den wensch uitspreken, dat de

(Minister Heemskerk e. a.)

regeling niet te ingewikkeld zal blijken te zijn. Mochten er fouten aan kleven, dan zal men zijn best moeten doen om die weg te nemen, zoodat op die wijze een gezonde samenwerking kan worden verkregen.

Een voordeel echter is ook, dat ieder veld van werkzaamheid duidelijker zal worden afgebakend en de zaak als het ware op een verschen grondslag gesteld wordt, waardoor de kerkelijke en particuliere armenzorg zoodanig zullen kunnen worden geprikkeld, dat zij een vermeerdering van levenskracht zullen ontplooiën, ten gevolge waarvan de burgerlijke armenzorg minder te doen zal hebben.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdlijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst en daarna hervat;

VII. de motie van orde van den heer 't Hooft, luidende:

„De Kamer,

van oordeel, dat hare nieuw inkomende leden, welke — behalve aan de overige door de wet gestelde eischen voor verkiesbaarheid tot lid dezer Kamer — mochten voldoen zoowel aan den eisch van voor te komen op de lijsten der hoogstaangeslagenen, als aan dien van te bekleeden of te hebben bekleed eene of meer der hooge en gewichtige openbare betrekkingen bedoeld in art. 99 der Kieswet bij de inzending van hunnen geloofsbrief, — voor wat de beide laatstbedoelde eischen betreft, — en zulks geheel overeenkomstig art. 122 der Kieswet, kunnen volstaan, hetzij met het daarbij bedoelde uittreksel uit de lijsten der hoogstaangeslagenen, hetzij met de daarbij bedoelde verklaring welke der hooge en gewichtige openbare betrekkingen zij bekleeden of bekleed hebben,

gaat over tot de orde van den dag.”

De heer 't Hooft verkrijgt het woord tot toelichting van zijn motie en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Ik was niet voornemens geweest lang over deze quaestie te spreken, omdat zij mij voorkomt vrij duidelijk te zijn, en mocht het betrekkelijke wetsartikel al niet zóó duidelijk zijn als ik beweër, in ieder geval twijfel aanwezig moet zijn bij de uitlegging van art. 122 van de Kieswet; en nu wijs ik er al dadelijk op, dat bij twijfel men dat artikel moet uitleggen in den milderen zin, dus in den zin van mijn motie. Als ik het dus maar zoover kan brengen dat er twijfel is bij de heeren, dan is de zaak al gewonnen, omdat men dan genoodzaakt is de mildere uitlegging te kiezen. Maar omdat ik gehoord heb, dat enkele leden van deze Kamer bezwaar hebben tegen mijn motie, heb ik gemeend ze iets uitvoeriger te moeten toelichten.

Ik wil twee opmerkingen vóóraf maken. Indien het werkelijk waar is, dat de conclusie tot toelating van den heer Ferf werd afhankelijk gemaakt van de overlegging door hem van een extract uit de lijst van de hoogstaangeslagenen in Noordholland, ofschoon wettelijk bleek, dat de heer Ferf kon worden toegelaten op anderen grond, namelijk van te hebben bekleed hooge en gewichtige betrekkingen die verkiesbaar maken voor de Eerste Kamer, en indien het werkelijk waar is, dat een zelfde geval zich ook vroeger in deze Kamer heeft voorgedaan met een ander lid, dan is de quaestie waar het hier om gaat niet zonder belang, want dan blijkt daaruit, dat de heer Ferf gedurende al dien tijd die noodig was voor het aanvragen van een extract uit die lijst en voor het gereedmaken, het inzenden en het onderzoeken daarvan door de Commissie belast met het onderzoek der geloofsbrieven, is buitengesloten geworden uit deze Vergadering en niet aan de werkzaamheden van de Kamer heeft kunnen deelnemen.

Indien ik mij niet vergis, heeft de heer Ferf zelf er zich gisteren over beklagd, dat hij niet heeft kunnen deelnemen aan het onderzoek van het wetsontwerp dat hier vanmorgen is aangenomen. Nu zouden er soms zeer gewichtige zaken

28ste VERGADERING. — 25 APRIL 1912.

Motie van orde-'t Hooft.

('t Hooft.)

kunnen worden behandeld, terwijl een gekozen lid, in het geval van den heer Ferf, aan de behandeling niet zou kunnen deelnemen. Het zou kunnen zijn, dat er stemmingen moesten plaats hebben waarbij van één stem het lot van de zaak waarover het ging zou kunnen afhangen. Er komt bij, dat de heer Ferf het extract thans heeft overgelegd, maar van meening had kunnen zijn, dat de geloofsbrieven, zooals hij ze had ingezonden, in orde waren; dat hij niet verplicht was andere stukken in te sturen, en dat hij dat geweigerd, in ieder geval nagelaten had. Dan zou de heer Ferf lang hebben kunnen wachten op toelating in deze Kamer.

De vraag is dus, of men te recht van den heer Ferf heeft gevraagd of kon vorderen de overlegging van een extract. De zaak is dus, ik herhaal het, wel van groot belang.

Mijn tweede opmerking is deze. Elke Kamer onderzoekt de geloofsbrieven harer nieuw inkomende leden en beslist de geschillen welke over die geloofsbrieven rijzen. Dat is natuurlijk de Kamer zooals zij is samengesteld op het oogenblik dat het nieuw inkomende lid toelating vraagt. Maar daaruit volgt dan ook, dat een stemming dezer Kamer, op dit oogenblik, over de voorgestelde motie, de Kamer later, wanneer ze heeft te beslissen over den geloofsbrief van een nieuw inkomend lid, niet wettiglijk zóó bindt, dat de Kamer dan niet zou mogen afwijken van een thans genomen beslissing, — dat spreekt vanzelf. Maar toch zal het zedelijk gezag van het thans gehouden debat groot genoeg zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek alweer veronderstellenderwijze.

Het verluidt, dat jaren geleden in een zelfde geval als wij nu behandelen een Commissie tot onderzoek der geloofsbrieven pertinent zou geweigerd hebben een conclusie tot toelating te nemen, ja zou hebben voorgesteld tot niet-toelating te besluiten, tenzij dan dat het nieuw inkomende lid óók nog overlegde een extract uit de lijst van de hoogstaangeslagenen.

Het verluidt, dat die Commissie een heel betoog had opge maakt om te bewijzen, dat haar opvatting van art. 122 van de Kieswet — volkomen in strijd met mijn motie — de juiste was. Ook dat lid zal toen, naar ik vermoed, voldaan hebben aan den eisch der Commissie; daardoor zal dat rapport niet zijn gepubliceerd, daardoor zal toen ook in deze Kamer over deze zaak geen debat hebben plaats gehad.

Indien dat zoo is, en ik heb geen reden aan de juistheid daarvan te twijfelen, dan was het voor de Commissie, belast met het onderzoek van den geloofsbrief van den heer Ferf, wel eenigszins moeilijk om, zonder gemotiveerd rapport, op eens, met een geheel andere conclusie voor den dag te komen. De Commissie verkeerde in een moeilijk parket.

Maar hieruit ziet men hoe groot het gezag is van een vroegere beslissing der Kamer, want op die vroegere is men afgegaan. Was die vroegere er niet geweest, dan geloof ik niet, dat de Commissie op dit oogenblik met dezelfde conclusie zou gekomen zijn. Maar daaruit volgt alweer, dat het zedelijk gezag van het thans te houden debat nog veel grooter zal zijn. Men weet dan waaraan men zich te houden heeft in het vervolg, men weet wat vóór en tegen de quaestie is aan te voeren en daarop komt het per slot van rekening aan, niet zozeer op een stemming over de motie, als wel op de argumenten die vóór of tegen de meening in de motie neergelegd, worden aangevoerd.

Mijnheer de Voorzitter! Met deze enkele woorden meen ik de indiening van de motie te hebben gerechtvaardigd.

Nu een enkel woord over de motie zelf. Zoowel bij art. 90 der Grondwet als bij art. 99 der Kieswet wordt gezegd, dat men, om lid van de Eerste Kamer te kunnen zijn, behalve dat men moet voldoen aan de overige in die artikelen gestelde eischen, óf behooren moet tot de hoogstaangeslagenen, óf een of meer hooge en gewichtige openbare betrekkingen, door de wet aangewezen, moet bekleeden of bekleed hebben.

Als eisch van verkiesbaarheid wordt dus gesteld het voldoen óf aan den eenen eisch óf aan den anderen eisch. Die eischen worden gesteld in de Grondwet en met dezelfde woorden herhaald in art. 99 van de Kieswet. Ik verzoek den heeren daar wel op te letten, omdat men anders zou kunnen meenen, dat

de Kieswet in dit art. 122 een afwijking gaf van de Grondwet en dat, omdat de wetten onschendbaar zijn, wij met die afwijkende meening zouden moeten genoegen nemen, maar uit artikel 99 van de Kieswet blijkt duidelijk, dat de Kieswet niet heeft willen afwijken van de Grondwet, maar de zaak beschouwt op dezelfde wijze als de Grondwet in artikel 90 doet. Dat argument is dus al bij voorbaat uit de hand geslagen.

De wet nu onderscheidt niet, geeft geen voorkeur. Zij doet dat hier niet, waar het geldt de vereischten voor de verkiesbaarheid tot lid van de Eerste Kamer en waar zij alleen spreekt van: óf — óf, maar zij doet dat ook nergens anders. Het zou kunnen zijn, dat er verschil was in de bevoegdheden van de beide categorieën; het zou ook kunnen zijn, dat er verschil was in den duur van den zittingtijd, zooals men in Frankrijk heeft met den Senaat; het zou kunnen zijn, dat de ééne categorie werd benoemd voor het leven en de andere voor een bepaalden tijd. Maar dit is bij ons niet het geval. Eenmaal toegelaten heeft ieder lid, wat ook de grond moge wezen waarop hij gekozen is, volkomen dezelfde bevoegdheid; er is hoegenaamd geen verschil.

Ik mag dus vaststellen, dat noch Grondwet, noch Kieswet, noch eenige andere wet de voorkeur geeft aan een van de beide categorieën van verkiesbaren; zij spreken alleen van óf ... óf. De eene categorie heeft evengoed toegang tot de Kamer als de andere. En ik mag verder constateeren, dat eenmaal met het toegangsbewijs toegelaten en de deur van de Kamer binnengetreden, de eene binnengetredene precies dezelfde bevoegdheid heeft als de andere, onverschillig van welk toegangsbewijs hij bij zijn intrede in de Kamer was voorzien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot de quaestie zelf. Artikel 90 van de Grondwet heeft, in afwijking van de vroegere Grondwet, een nieuwe categorie van voor de Eerste Kamer verkiesbare personen opgenomen. De wet van 12 Augustus 1890 heeft vastgesteld al de hooge en gewichtige betrekkingen waarvan men er een moet bekleeden of bekleed hebben om verkiesbaar te zijn. Er zouden nu voortaan, in tegenstelling met vroeger, zijn twee categorieën en nu komt artikel 122 der Kieswet om verder uitvoering te geven aan de Grondwet en aan de wet van 1890 en bepaalt wat de tot lid van de Kamer benoemde moet doen om te worden toegelaten. De personen van de eene categorie moeten overleggen een extract uit de lijst van de hoogstaangeslagenen en de personen van de andere categorie moeten overleggen een verklaring, welke der hooge en gewichtige openbare betrekkingen, bedoeld in artikel 99 der Kieswet, zij bekleeden of bekleed hebben.

Thans een enkel woord over de geschiedenis van dat art. 122 der Kieswet. Welke is die? Dat artikel is letterlijk, zonder eenig verschil, overgenomen van art. VII der Additioneele Bepalingen van de Grondwet van 1887. Bij dat art. VII van de Additioneele Bepalingen der Grondwet van 1887 werd gewijzigd art. 94 van de toen bestaande kieswet. Welnu, die wijziging is aangenomen zonder eenige discussie.

Art. 122 is dus letterlijk overgenomen uit art. 94 der toenmalige Kieswet zonder discussie.

De geheele bepaling als zoodanig heeft dus geen geschiedenis.

En nu constateer ik — en ik verzoek den heeren, die het niet met mij eens mochten zijn, daarop wel te willen letten —, dat nergens blijkt, dat de wetgever in art. 122 der Kieswet een anderen zin heeft willen leggen dan er lag in de woorden van art. VII der Additioneele Artikelen.

Ik wijs hierop met nadruk, omdat later zal blijken, dat dit van groot belang is bij de interpretatie van het artikel.

Nu is bij de behandeling van art. 122 der Kieswet wel iets voorgevallen, niet in de Tweede, doch in deze Kamer.

Men heeft toen de vraag gesteld, in het Voorloopig Verslag, waarvoor wij thans hier staan, wel niet scherp geformuleerd, maar men heeft haar toch gesteld. Op die vraag is echter door de Regeering niet geantwoord.

(t Hooft.)

Ik merk op, dat, had de Regeering geantwoord, en had zij dat eens gedaan in een zin strijdig met mijn motie, dan aan dat antwoord toch geen meerder gezag zou mogen worden toegekend dan aan de interpretatie van elk ander persoon; juist omdat dit artikel niet door de Regeering zelf was gemaakt doch door haar was overgenomen uit een andere, bestaande wet, zonder dat bij die overneming is gebleken van eenige bedoeling om een andere meening in het artikel te leggen.

Nu leest men in het Voorloopig Verslag dezer Kamer over de kieswet-van Houten de volgende woorden: „Bij de grondwetsherziening van 1887 is in art. 90 bepaald, dat voortaan niet slechts zij lid der Eerste Kamer kunnen zijn, die behooren tot de hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe belastingen, maar ook zij, die eene of meer hooge en gewichtige openbare betrekkingen bij de wet aangewezen bekleeden of bekleed hebben.

„Toegepast werd dit grondwettelijk voorschrift in art. VII der Additioneele Artikelen, waarbij art. 94 der Kieswet werd veranderd.

„Dit artikel vindt men hier in art. 122 onveranderd terug: volgens deze bepaling heeft de tot lid der Eerste Kamer benoemde, die eene of meer hooge gewichtige openbare betrekkingen bekleedt of bekleed heeft, slechts dan het bewijs daarvan over te leggen, indien hij niet meer voorkomt op de lijst der hoogstaangeslagenen. Men betreurde, dat die bepaling niet is veranderd in dien zin, dat hij die de bedoelde betrekkingen bekleedt of bekleed heeft, indien hij dit verlangt, uitsluitend op dien grond tot het lidmaatschap der Eerste Kamer zoude kunnen worden toegelaten.”

Nu merk ik hierbij in het voorbijgaan op, dat dus ook naar de meening van het Voorloopig Verslag die beide categorieën gelijkwaardig zijn en behooren te zijn volgens Grondwet en Kieswet. Men meent alleen, dat art. 122 der Kieswet die gelijkwaardigheid niet laat uitkomen, niet uitdrukt. En dat betreurt men.

Nu constateer ik al dadelijk, dat de Regeering op die gedane vraag geen antwoord gegeven heeft, want wat antwoordt zij: „De praktische strekking van het hier te berde gebrachte vraagpunt is den ondergeteekende niet geheel duidelijk. Afwijkende rechtsgevolgen zijn aan de verschillende grondslagen voor toelating niet verbonden.” Ten overvloede belet niets den benoemde, die op de lijst der hoogstaangeslagenen voorkomt, tevens het bewijs over te leggen, dat hij een of meer hooge of gewichtige betrekkingen heeft bekleed. Een uitdrukkelijk verbod bevat art. 122 niet.”

Zie, dat is de geschiedenis van art. 122, meer is er niet.

Men heeft in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer de vraag gesteld, omdat men meende dat art. 122 verschil maakte tusschen de beide categorieën van verkiesbaren, aan de eene categorie een voorkeur gaf; in ieder geval het artikel niet duidelijk was. Nu meen ik voor mij, dat art. 122 wel duidelijk genoeg is. Doch op mijn interpretatie van art. 122 kom ik dadelijk.

De Regeering heeft dus niet geantwoord op de gedane vraag, want wat de Regeering zegt, loopt over geheel iets anders.

Maar al had zij geantwoord, dan had de interpretatie van de Regeering als zoodanig toch geen gezag, omdat het artikel onveranderd overgenomen was uit een reeds bestaande wet, zonder dat bij de overneming gebleken is, dat men de bedoeling had om de wet te veranderen.

Dit is een hoogst gewichtige omstandigheid waarmede men rekening moet houden. Dit artikel bestond in de vroegere Kieswet en het werd overgenomen ongewijzigd en zonder dat blijkt, dat men eenige wijziging beoogde. Onder die omstandigheden kan de Regeering, die het artikel overneemt, geen anderen zin in het artikel gaan leggen dan die er vroeger in lag. Het artikel behoort geïnterpreteerd te worden nu zooals vroeger, vóórdat het werd overgenomen.

Nu wensch ik al dadelijk een opmerking te maken, welke had moeten voorkomen en moet voorkomen naar mijn meening, dat deze quaestie hier ooit werd of wordt opgeworpen.

Ik begrijp inderdaad niet, hoe de quaestie hier ooit ter sprake kan komen. De opmerking is deze. Hoe weet de Kamer of het nieuw gekozen lid behoort tot de hoogstaangeslagenen? *Weten* genomen in den zin van een bewezen feit; daarop komt het aan. Uit de *Nederlandsche Staatscourant*? Neen, Mijnheer de Voorzitter, daaruit kan men het niet weten. Bij de behandeling van de wet van den heer van Houten heeft men gevraagd: waarom over te leggen dit uittreksel? De lijst is bekend, die komt voor in de *Staatscourant*. De Regeering heeft evenwel aan het artikel vastgehouden en gezegd: neen, er moet worden overgelegd een uittreksel, dat uittreksel kan zijn nut hebben, al ware het slechts alleen, dat bij gelijkheid van naam, onzekerheid zou kunnen bestaan omtrent den persoon van den gekozenen. Het uittreksel is dus het door de wet gevorderd *bewijsmiddel* om aan te toonen, dat de gekozenen behoort tot de hoogstaangeslagenen. De *Staatscourant* bewijst hierbij niets.

Welnu, waar nu een tot lid der Eerste Kamer gekozenen niet overlegt dit extract uit de lijst der hoogstaangeslagenen, is het door de wet gevorderde bewijs, dat hij w l tot de hoogstaangeslagenen behoort, niet geleverd, want dit kan hij alleen door het extract leveren. Zoolang hij dit extract niet overlegt, kan men niet zien, dat hij tot de hoogstaangeslagenen behoort. Hoe kon er dus hier sprake zijn om de overlegging te vorderen van een extract? Hier geldt het non esse et non apparere idem est.

Aan de Commissie bleek het niet, dat de heer Ferf behoorde tot de hoogstaangeslagenen, want een extract was er niet en daaruit kon dit alleen blijken. Nu was de heer Ferf intusschen wel toelaatbaar op grond van de wel door hem overgelegde verklaring, bedoeld in het tweede lid van art. 122, dat hij een of meer hooge betrekkingen had bekleed. Op dien grond had hij terstond behooren te worden toegelaten.

Ik laat dit alles nu evenwel verder rusten en wensch nu nog alleen een enkel woord te zeggen over de hoofdzak. Men beroept zich op de *duidelijke* woorden van art. 122. Daarover zullen wij nu even spreken. Men zegt: het artikel schrijft voor: wie tot de hoogstaangeslagenen behoort, legt een extract over, en wie *niet* tot de hoogstaangeslagenen behoort, legt een verklaring over welke hooge betrekkingen hij bekleedt of bekleed heeft.

Die woorden zijn duidelijk, zegt men. Men mag daarvan dus door uitlegging niet afwijken. Anders zou men het wel gaarne doen. Want dat geeft men toe, dat het besluit waartoe men komt bij die uitlegging allerabsurdest is.

Als ik lid van de Kamer kan worden op twee gronden, op grond van twee qualiteiten, dan kan het het lichaam, waarbij ik toegelaten wil worden, onverschillig zijn op welken grond ik de Kamer binnentreed, vooral wanneer er, zooals hier, hoegenaamd geen verschil is in bevoegdheid of zittingsduur. Die zoogenaamd woordelijke uitlegging heeft dus een absurd gevolg. Men vindt het dwaas, dat de wet imperatief overlegging vraagt van een extract uit de lijst der hoogstaangeslagenen, ook daar waar niet alleen een andere grond van toelating *bestaat*, maar daarvan ook *blijkt*. Nu, Mijnheer de Voorzitter, dit geef ik volkomen toe; het is ook heel erg dwaas en nu is een eerste regel van wetsuitlegging, dat men niet spoedig den wetgever iets absurds, iets dwaas moet in den mond leggen, wanneer zijn woorden een andere uitlegging toelaten.

Nu zegt men echter: ja, maar de woorden der wet zijn hier zóó duidelijk mogelijk en daarom mag men ze niet uitleggen. Mijnheer de Voorzitter! Dat die woorden zoo duidelijk zijn, is maar schijn; die woorden zijn niet duidelijk, volstrekt niet duidelijk, geven geen duidelijken zin, gelijk ik zal aantonen.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn maar twee categorieën van verkiesbaren: de hoogstaangeslagenen en de personen, die een hooge betrekking bekleed hebben. Art. 122 der Kieswet behandelt slechts die twee categorieën. Als men het tegensprekt, zal ik die tegenspraak weerleggen.

In de eerste zinsnede spreekt art. 122 over de hoogstaan-

('t Hooft.)

geslagenen, waarvan gezegd wordt, welke stukken zij moeten overleggen, en in de tweede zinsnede wordt gehandeld over de personen, die een hooge en gewichtige openbare betrekking hebben bekleed. Ook voor die categorie wordt uitvoerig voorgeschreven wat zij hebben te doen en over te leggen om te kunnen worden toegelaten.

Uit de alinea, die aanvangt met de woorden: „indien hij niet voorkomt op de lijst der hoogstaangeslagenen”, blijkt duidelijk, dat daarin slechts sprake is van de *andere* categorie van verkiesbaren. Trouwens, er zijn maar twee categorieën. Nu stoot men zich aan de woorden „indien hij niet voorkomt op de lijst der hoogstaangeslagenen”. Men zegt: die woorden zijn zoo duidelijk mogelijk en laten maar één zin toe; doch ik herhaal, dat zij zijn niet duidelijk, allermintst duidelijk, en dat wij dus geroepen worden ze uit te leggen.

Maar al waren ze wel duidelijk, dan nog zouden wij ze mogen en moeten uitleggen omdat een letterlijke interpretatie tot een absurd resultaat leidt, terwijl volstrekt niet blijkt, dat de wetgever zulk een absurd resultaat heeft bedoeld; integendeel.

Mijnheer de Voorzitter! Het is lang, meer dan 10 jaar, geleden, dat wij het voorrecht hadden in ons midden te hebben prof. van Boneval Faure. Ik herinnerde mij levendig — gisterenavond pas begreep ik dat er oppositie tegen mijn motie kwam, het speet mij dat ik dit niet eerder geweten heb, anders had ik mij beter gewapend — dat ik in 1901 een debat heb gevoerd met prof. van Boneval Faure, in mijn sectie, over de beteekenis van art. 123 van het Indisch Regeeringsreglement. Hij beweerde, dat dit door de Regeering niet juist werd toegepast. Wij waren toen onder het bewind van den Minister van Asch van Wijck, en hij meende dat de Regeering de zaak niet goed had ingezien.

Na afloop van de vergadering heb ik een particulier gesprek gehad met mijn ouden leermeester en hij zeide mij toen, dat hij over de wijze van wetsinterpretatie een kleine verhandeling had geschreven.

Dit was een overdruk uit een of ander werk, geschreven, vergis ik mij niet, naar aanleiding van een jubilé van een zijner medeleden van de Koninklijke Akademie. Verschillende leden dier Akademie hadden ieder een stuk geschreven en deze waren tot een bundel bijeengevoegd en gedrukt en aan den jubilaris vereerd. Van het stuk, door prof. van Boneval Faure geschreven, heb ik toen een afdruk gekregen. Ik heb dat stuk met ontzaglijk veel plezier gelezen, omdat hij er zoo volkomen helder en duidelijk de zaak uiteenzette, wat hij schriftelijk altijd deed. Het spijt mij zeer, dat ik dat werkje niet hier bij mij heb; hier in onze bibliotheek is het niet aanwezig.

Wij hebben vervolgens het debat van de sectie voortgezet in de openbare zitting dezer Kamer en nu moet men mij veroorloven dat ik daarop even terugkom.

Ik zeide toen: (Zie *Handelingen Eerste Kamer*, Zitting 1901/2, bladz. 58):

„Nu zal ik bij het bespreken der zaak volgen de regelen van wetsuitlegging door mijn geachten vroegeren leermeester zelf mij aan de hand gedaan.

„De heer van Boneval Faure leerde mij vroeger en leert mij ook nu nog, dat het bij de uitlegging van art. 123 en in 't algemeen van elk wetsartikel niet alleen aankomt op de bewoordingen van het artikel zelf, maar op de gedachten die de wetgever in de bewoordingen heeft gelegd. Ja hij schreef dat, al is er aan taal en stijl der wet nog zooveel zorg besteed, toch zelfs de grammaticaal eenig mogelijke zin der woorden niet de eenig mogelijke zin der wet bepaalt; dat men zich niet aan die duidelijke maar voor eenen zin vatbare woorden heeft te houden, wanneer van elders blijkt dat ze niet weergeven de gedachte van den wetgever. Ik vereenig mij van harte met die leer.

„Uit mijn eigen ondervinding als rechter kan ik ook op een eigenaardig voorbeeld van toepassing dier leer wijzen.

„Onlangs heb ik moeten medewerken aan een vonnis in zake de personeele belasting.

„In de wet op de personeele belasting komt een artikel voor,

waarin bepaald wordt, dat paarden, uitsluitend gebezigd voor de uitoefening van een bepaald bedrijf, belastingvrij zijn.

„Nu hadden wij te doen met het geval, dat de paarden niet uitsluitend voor het bedrijf waren gebruikt, maar drie, vier of vijf maal waren gebezigd voor iets anders. Desniettegenstaande heeft de rechtbank op grond van de geschiedenis der wet uitgemaakt, dat het woord „uitsluitend” in de wet op de personeele belasting niet beteekent „uitsluitend”. Dat is wel een zeer sterk voorbeeld ter illustratie van de leer, die prof. van Boneval Faure mij zelf heeft gedoceerd. Ik wil dit nog met een enkel woord duidelijk maken. Men was bezig bij de wet op de personeele belasting met dat artikel en de Tweede Kamer maakte aanmerking op de strenge beteekenis van het woord „uitsluitend”. Men zeide, dat men vroeger in de practijk nooit zoo streng was te werk gegaan en stelde daarom voor een ander woord nl. „hoofdzakelijk” er voor in de plaats te zetten. De Minister gaf de juistheid der bedenking van de Kamer toe, maar meende, dat het woord „hoofdzakelijk” aan den anderen kant te veel speelruimte liet. Men heeft toen naar een ander woord gezocht, maar men kon het juiste niet vinden. Het woord „uitsluitend” is toen behouden, hoewel het de gedachte der Kamer niet uitdrukte en ook niet van de Regeering. Daarom heeft de rechter de bevoegdheid gehad zich niet aan het woord te houden, maar daarvan af te wijken en aan te grijpen de gedachte, die de wetgever blijkens de geschiedenis bedoeld had in de wet neder te leggen.”

Maar ik herhaal: De woorden van art. 122 der Kieswet zijn niet duidelijk.

Let wel, er staat niet in art. 122: indien hij niet voorkomt op de lijst van de hoogstaangeslagenen, maar *wel bekleedt of bekleed heeft een der hooge en gewichtige betrekkingen*; dat staat er niet; maar, ofschoon dit er niet staat, leest men die woorden toch in het artikel.

Als de heeren zich nu willen houden aan de woorden van de wet, moeten zij zich ook letterlijk daaraan houden.

De heeren moeten nu ook niet gaan interpreteren en invoegen woorden die er niet in staan. Nu staat er in de wet: indien hij niet voorkomt op de lijst van de hoogstaangeslagenen; meer niet, en indien ik die woorden letterlijk ga opvatten, mag ik toch vragen: wie zijn degenen die niet voorkomen op de lijst van de hoogstaangeslagenen? Dat is, behalve de hoogstaangeslagenen zelf, geheel Nederland. Dat is nu de woordelijke, de letterlijke lezing van art. 122.

De woorden waarmede de tweede zinsnede van art. 122 aanvangt, zijn dus niet alleen niet duidelijk, maar zouden letterlijk opgevat tot de grootste absurditeit leiden. Men kan ze niet letterlijk opvatten; men moet ze dus wel uitleggen. En nu herhaal ik: nu moet men zóó uitleggen dat men den wetgever geen absurditeit, geen dwaasheid in den mond legt.

En dan vraag ik: wat beteekenen dan die woorden waarmede de 2de zinsnede van art. 122 begint? Wat heeft de wetgever daarmede dan wel willen zeggen? Het komt mij voor, dat dit alles zeer duidelijk is.

De Grondwet noemt sedert 1887 twee categorieën van personen, die verkiesbaar zijn voor de Eerste Kamer; 2 categorieën slechts en geen andere. De eene categorie vormen de hoogstaangeslagenen en de andere categorie vormen: „de personen die bekleeden of bekleed hebben een of meer der hooge en gewichtige openbare betrekkingen, bij de wet bedoeld.” Dat is een heel mondvul. De eerste categorie is kort aangeduid, maar om de tweede categorie aan te duiden in de termen der wet, heeft men veel woorden nodig. Wat doet nu de wetgever, waar er toch slechts twee categorieën zijn en er dus geen vergissing mogelijk is? Hij noemt in positieve termen de eerste categorie in de eerste zinsnede; hij zegt daar: wie tot de hoogstaangeslagenen behoort legt over dit extract. En wat doet hij in de tweede zinsnede ter aanduiding van de andere categorie? Daar zegt hij gemakshalve wat te doen heeft de gekozene die niet tot de hoogstaangeslagenen, die niet tot de eerste categorie, die dus tot de tweede categorie behoort. En om nu niet genoodzaakt te zijn voor de aanduiding dier tweede categorie die geheele ceel van woorden te

('t Hooft.)

gebruiken wanneer hij de aanduiding deed in positieve termen, omschrijft hij ze in negatieve termen. De omschrijving dezer categorie heeft dus plaats in negatieve termen. Dat is alles. De eerste categorie wordt omschreven in positieve termen en de tweede categorie in negatieve termen en vergissing is niet mogelijk, omdat er maar twee categorieën zijn.

De heeren moeten zelf maar eens nagaan met art. 122 in de hand, tot welke wijdlopende omschrijving de wetgever zou hebben moeten komen indien hij art. 122 had willen redigeeren in positieve termen, zooals het dan zonder den heeren aanstoot te geven en zonder dat bij hen eenige twijfel mogelijk zou zijn geweest, had moeten luiden. Het artikel zou hebben moeten beginnen aldus: indien hij bekleedt of bekleedt heeft een van de hooge en gewichtige openbare betrekkingen, bedoeld in art. 99 der wet, dan moet hij..... en dan komt weder die heele ceel van woorden welke thans nog in de tweede zinsnede van art. 122 voorkomt.

Zóó is mijn interpretatie en deze uitlegging is rationeel; men komt dan niet tot absurditeiten.

En zij is ook geheel in overeenstemming met art. 122 van de Kieswet. Want — en nu verzoek ik nog een enkel oogenblik ook hiervoor de aandacht van de Kamer — de Kieswet bedoelt in art. 122 te regelen de beide categorieën van verkiesbaren. De eene wordt behandeld in de eerste zinsnede, de tweede in de tweede. Nu stoot men zich aan de woorden waarmede die twee beginnen: men wil die letterlijk opvatten, maar dat is ook daarom niet mogelijk, omdat die beide begrippen, nl. het bekleeden of bekleedt hebben van een hooge en gewichtige openbare betrekking en het niet voorkomen op de lijst van de hoogstaangeslagenen, elkander niet dekken. Die beide begrippen dekken elkander niet. Het eene begrip is veel uitgebreider dan het andere. Men moet een artikel uitleggen zóó dat alle deelen met elkaar overeenstemmen, en nu dekt het slot van die tweede zinsnede niet de eerste; die twee begrippen zijn niet gelijkwaardig, en dat zouden ze moeten zijn. Ik herhaal dus: ook wanneer de woorden van de wet in art. 122 Kieswet duidelijk waren, zou men die toch zóó moeten uitleggen, dat ze weergaven het of — of van art. 90 der Grondwet en van art. 99 der Kieswet, waarbij van geen verschil of voorkeur blijkt, maar nu ze niet duidelijk zijn, nu moet men dit te meer doen, ook om aan den wetgever geen absurditeit in den mond te leggen.

Ik herhaal bovendien wat ik straks gezegd heb: dat, indien er maar twijfel mogelijk is, men dan die uitlegging zal moeten kiezen die het meest welwillend is voor dengene dien het aangaat.

Nu zal men misschien kunnen zeggen, dat er bij deze opvatting nog een leemte in de wet is, omdat dan niet geregeld wordt de positie van hen die en behooren tot de hoogstaangeslagenen en tot degenen die hooge betrekkingen bekleeden. Maar dergelijke gevallen komen in onze wet zóó menigvuldig voor, dat ik mij wel zal wachten ze alle aan te halen.

Eén voorbeeld, een sprekend voorbeeld, wil ik intusschen noemen, dáár is het nog erger dan hier. Ik wijs op art. 5 van de wet op het recht van vereeniging en vergadering. In dat artikel wordt gezegd, dat vereenigingen, voor onbepaalden tijd aangegaan of voor langer dan dertig jaren, erkenning behoeven door de wet. En wat zegt nu de wetgever in de volgende zinsnede? Dergelijke vereenigingen, voor minder dan dertig jaren aangegaan, „worden door *Ons* erkend”.

Nu staan tegenover elkaar vereenigingen, aangegaan voor langer dan dertig jaren, en vereenigingen, aangegaan voor minder dan dertig jaren. De woorden van dit artikel zijn oogenscheinlijk duidelijk genoeg. Maar die duidelijke woorden geven toch niet weer de gedachte van den wetgever en daarom mag men zich maar niet zoo bij die woorden neerleggen, want op die manier zou nooit een vereeniging aangegaan, juist voor dertig jaren, kunnen worden erkend.

Zulke gevallen komen in het leven van een advocaat, van een rechter dagelijks voor. Ik zou tal van voorbeelden kunnen aanhalen waar de wetgever soms zelfs het tegenovergestelde uitdrukt van wat zijn bedoeling is; het woord is dan duidelijk

('t Hooft e. a.)

genoeg, maar men moet in die gevallen toch zoeken naar de meening, naar de gedachte van den wetgever en dan daaraan recht laten wedervaren, en zoo eenigszins mogelijk hem geen absurditeiten laten zeggen.

Ik zal het hierbij laten.

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! De eerste indruk dien ik ontvangen heb van de rede van den geachten voorsteller van de motie is wel deze, dat wij nu eens gezien hebben hoezeer de spitsvondigheid de wijsheid kan bedriegen. Het ligt niet in mijn bedoeling en evenmin op mijn weg den geachten afgevaardigde te volgen op de paden, waarop zijn scherpzinnigheid hem geleid heeft.

Laat ik echter vooropstellen, dat er één punt in deze zaak is, waarover men nauwelijks van gevoelen kan verschillen.

Het is natuurlijk min of meer inconsequent, het is niet geheel logisch, dat de benoemde tot lid van de Eerste Kamer, die en tot de hoogstaangeslagenen behoort en een hooge openbare betrekking bekleedt, meer stukken moet overleggen dan degene die alleen in het laatste geval verkeert. Inconsequent, want zodoende zal eigenlijk hij, die in een betere positie verkeert, die — laat ik het zoo eens uitdrukken — dubbel bevoegd is, aan meer formaliteiten moeten voldoen, van hem zal meer worden gevorderd dan van den benoemde die met slechts één vereischte voor de benoembaarheid is toegerust.

Een andere vraag is echter, en dat is de vraag waarop het hier aankomt: of de tekst van art. 122 der Kieswet een uitlegging toelaat, waarbij die inconsequentie kan worden vermeden — zooals de geachte afgevaardigde uit Gelderland dat wil — dan wel of wij die inconsequentie — nu zij eenmaal in de wet staat opgenomen — hebben te aanvaarden, omdat de redactie zoo duidelijk is, dat zij geen ruimte laat voor een andere opvatting.

Het wil mij inderdaad toeschijnen dat de woorden van art. 122 der Kieswet zoo helder zijn, dat wij aan de redactie geweld zouden aandoen door de opvatting van den geachten afgevaardigde te huldigen. Er staat in het artikel: „indien hij (d. i. de nieuw benoemde) voorkomt op de lijsten van de hoogstaangeslagenen”, legt hij naast zijn geloofsbrief een uittreksel uit de lijsten over. Welnu, komt hij er dus op voor, dan moet hij dat uittreksel ook overleggen. Over den letterlijken tekst van een dergelijke bepaling laat zich nu eenmaal niet lang redeneeren. Het staat er nu eenmaal zoo; wij moeten het dus ook uitvoeren.

Nu wil echter de geachte afgevaardigde de klip omzeilen, hij wil aan de inconsequentie, die in deze bepaling ligt opgesloten, ontkomen en bezigt daartoe verschillende argumenten.

Een goed deel van zijn betoog is gebouwd op de stelling, dat men in het algemeen bij uitlegging allereerst te letten heeft op de bedoeling van den wetgever.

Mij wil het echter voorkomen, dat men zodoende in geen geval mag komen tot een interpretatie, die in lijnrechten strijd is met den duidelijken tekst.

In verband hiermede mag ik wijzen op art. 1378 Burgerlijk Wetboek: „Indien de bewoordingen eener overeenkomst duidelijk zijn, mag men daarvan door uitlegging niet afwijken.”

Het uitgangspunt dat de geachte afgevaardigde zich gekozen heeft voor zijn breed betoog, is dan ook minder juist en aan den geheelen opzet zijner rede ontvalt het fundament.

Een tweede punt is dit: Door den geachten afgevaardigde wordt m. i. uit het oog verloren, dat deze Vergadering, indien zij beslist over de toelating van nieuw inkomende leden, optreedt als rechtsprekend college, en wel — want daarop komt het aan — als rechter in het publiek recht. Bij die rechtspraak zullen dan echter ook gevolgd dienen te worden de beginselen van dat publiek recht, die dikwijls lijnrecht staan tegenover die van het privaatrecht.

Zoo is in het privaatrecht de rechter lijdelijk geheel afhankelijk van de proces- en de bewijsmiddelen, die de partijen willen aanwenden.

28ste VERGADERING. — 25 APRIL 1912.

Motie van orde-'t Hooft.

(van Lanschot.)

In het publiek recht daarentegen is de rechter niet lijdelijk, doch leider; hier is hij heer en meester van het geding; de zorg voor de bewijsvoering is hem zelfs opgedragen; hij is daarbij niet gebonden aan de bewijsmiddelen van de partijen, doch moet zelfstandige feiten onderzoeken. Onafhankelijk dus van de omstandigheid, of nieuw inkomende leden zich al of niet er op beroepen, dat zij voorkomen op de lijsten der hoogstaangeslagenen, zijn wij verplicht dit zelf te onderzoeken.

Ten slotte moeten feiten, die van algemeene bekendheid zijn, door den rechter in het publiek recht als bewezen worden aangenomen. Welnu, wat zoude men nog meer kunnen verlangen voor de algemeene bekendheid, dan de publicatie in ons officieel blad bij uitnemendheid, de *Nederlandsche Staatscourant*, waarin toch de lijsten der hoogstaangeslagenen jaarlijks worden afgekondigd?

In verband hiermede zou ik nog willen wijzen op het ontwerp-wetboek van administratieve rechtsoverdracht van mr. Loeff, waarin de thans geldende regelen van het bewijs in het publiek recht voor een goed deel zijn gecodificeerd, en dat in art. 174 bepaalt, dat feiten, die van algemeene bekendheid zijn, niet behoeven bewezen te worden.

De aanhaling uit de *Handelingen* van de Tweede Kamer (1895—96), die de geachte afgevaardigde ons ten beste geeft, kan hem al evenmin baten. Uit het desbetreffende antwoord der Regeering blijkt allermint, dat de *Staatscourant* in deze niet voldoende bewijs zoude opleveren.

Er zijn ook nog andere punten door den geachten afgevaardigde in het geding gebracht. Ik had echter niet mogen verwachten, dat hij zelf mij een argument aan de hand zou doen; dat spreekt tegen zijn stelling.

Dat argument is dit. Hij heeft gewezen op uitspraken die gedaan zijn in deze Kamer in de afdelingen over art. 122 van de Kieswet-van Houten en die te vinden zijn in de *Handelingen* van 1895/96. Hij heeft ons daarvan een heele tirade voorgelezen, maar hij heeft niet den nadruk gelegd op het woordje waarop het aankwam: „Men betreurde, dat die bepaling niet is veranderd in dien zin, dat hij die de bedoelde betrekkingen bekleedt, indien hij dit verlangt, uitsluitend op dien grond tot het lidmaatschap van de Eerste Kamer zoude kunnen worden toegelaten.” Ook toen reeds betreurde men het dus, dat degenen die en hoogstaangeslagene is en een hooge betrekking bekleedt, niet uitsluitend op den laatsten grond kan worden toegelaten en er niet mee kan volstaan de verklaring over te leggen, dat hij een hooge betrekking bekleedt. Ook toen reeds stelde men zich dus op het standpunt, dat degenen die die twee qualiteiten in zich vereenigt, wel degelijk verplicht is om naast de verklaring omtrent het bekleeden van hooge betrekkingen over te leggen een uittreksel uit de lijst van hoogstaangeslagenen.

Nu heeft de geachte afgevaardigde in den breede gesproken over den zin en de redactie van art. 122. Ik zal de laatste zijn om die redactie mooi te vinden. Dat artikel had naar mijn meening vrij wat beter kunnen worden geredigeerd. Historisch is echter zeer goed verklaarbaar, hoe men tot de tegenwoordige redactie van het artikel is gekomen. Dit blijkt uit zijn wordingsgeschiedenis. Immers, dat artikel is overgenomen uit art. 94 van de oude Kieswet. Dit laatste hield alleen in het eerste lid van art. 122, minus den tusschenzin „indien hij voorkomt op de lijsten der hoogstaangeslagenen”. Toen nu echter bij de Grondwetsherziening van 1887 ook zij, die nader te noemen hooge betrekkingen bekleeden of bekleed hebben, tot de Eerste Kamer werden toegelaten, moest ook dit artikel in verband hiermede worden gewijzigd.

In plaats van een geheel nieuwe bepaling te ontwerpen, geschoeid op eigen leest, heeft echter de toenmalige Regeering ten onrechte het oude art. 94 tot basis genomen, daarin den bovengenoemden tusschenzin ingevoegd en het tweede lid daaraan vastgekoppeld. Nog eens, de redactie is niet mooi, maar historisch volkomen verklaarbaar.

Nog zegt de geachte afgevaardigde: die qualiteiten, de eene van te zijn hoogstaangeslagene en de andere van te ver-

(van Lanschot e. a.)

vullen een hooge openbare betrekking, zijn volkomen gelijkwaardig. Dat blijkt uit art. 97 der Kieswet.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan dat geheel beamen, maar aan die gelijkwaardigheid wordt door art. 122 allermint tekort gedaan.

Wat is het geval? Art. 99 van de Kieswet regelt de bevoegdheid, maar art. 122 regelt heel wat anders, n.l. de formaliteiten, waaraan men te voldoen heeft. Art. 122 zegt op welke wijze degenen, die door art. 99 bevoegd zijn verklaard, hier in de Kamer kunnen worden toegelaten; art. 122 is een artikel van uitvoering.

Om nu nog even op den tekst terug te komen, — als de geachte afgevaardigde gelijk had, geloof ik dat ook de tweede zinsnede anders had moeten luiden. Dan had er niet moeten staan: „indien hij voorkomt op de lijsten der hoogstaangeslagenen”, want nu er dat staat, moeten wij het ook onderzoeken; maar dan had er moeten staan: „indien hij een hooge betrekking vervult”, enz.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hiermede kunnen eindigen, ware het niet, dat de geachte afgevaardigde zelf in den aanvang zijner rede het noodig heeft geacht het indienen zijner motie te rechtvaardigen.

Dit nu is voor mij een aanleiding om nog een opmerking te maken over die motie in het algemeen.

Laat ik even terugkomen op hetgeen ik straks opmerkte. Als deze Vergadering oordeelt over nieuw inkomende leden, dan spreekt ze recht. Die rechtsprekende bevoegdheid is er echter een van zeer bijzonderen aard, die ons enkel en alleen toekomt, waar de Grondwet ons die opdraagt, n.l. bij het onderzoek der geloofsbriefen (art. 98).

Wat is nu de bedoeling van den geachten afgevaardigde? Hij zegt ons zelf in zijn toelichting, dat hij „het wel wenschelijk acht, dat nieuw inkomende leden (zullen) weten waaraan zij zich in dezen te houden hebben”. Zijn bedoeling is dus, dat wij ons voor de toekomst min of meer een gedragslijn trekken, dat wij ons, zij het niet geheel binden, dan toch zullen uitspreken om aan de nieuw inkomende leden eenig houvast, eenige rechtszekerheid te geven. Ware dat niet zijn bedoeling, dan dient de geheele motie ook tot niets en had zij evengoed achterwege kunnen blijven.

Maar als dat zoo is, zou ik den geachten afgevaardigde toch willen vragen, of het wel aanbeveling kan verdienen, thans reeds, buiten onderzoek van geloofsbriefen om, als het ware *extra litem*, een beslissing uit te lokken over quaesties die wij pas in de toekomst te behandelen hebben. Roept hij zoodoende niet een beslissing van deze Vergadering in het leven, waarbij deze overschrijden zal de buitengewone bevoegdheid tot rechtspreken, haar door de Grondwet *alleen* bij het onderzoek van geloofsbriefen toegekend, waarbij zij vooruitloopen zal op uitspraken, die zij later geroepen is als rechter bij dat onderzoek over de beteekenis van art. 122 te geven?

Hier komt nog iets bij. Oogenschenlijk ligt de opmerking voor de hand, dat het op hetzelfde neerkomt of de Eerste Kamer thans of later uitspraak doet. Toch is dit niet het geval. Want indien deze Vergadering bij het onderzoek der geloofsbriefen zich uitsprekt over den zin van art. 122, spreekt zij recht onder de waarborgen en volgens de procesregelen van het Reglement van Orde, die hier ten eenenmale ontbreken. Bij onderzoek der geloofsbriefen wordt er benoemd een Commissie van onderzoek, en deze brengt desnoods gemotiveerd rapport uit, dat zelfs nog naar de afdelingen kan worden gestuurd. Bij een motie gebeurt niets van dat alles. Wij krijgen hier een uitspraak van de Kamer, waarbij de geheele procedure, die voor een dergelijke materie zoo uitdrukkelijk in ons Reglement van Orde is neergelegd, om zoo te zeggen wordt ter zijde gesteld en uitgeschakeld.

Is de Kamer tot het nemen van dergelijke beslissingen wel bevoegd?

Met veel belangstelling zie ik de repliek van den geachten afgevaardigde ook op dit punt te ontmoet.

De heer Lely: Mijnheer de Voorzitter! Als gewezen lid van de Commissie voor het onderzoek van de geloofsbriefen

(Lely.)

van den heer Ferf, wensch ik, bij afwezigheid van het lid tot verslaggever van de Commissie aangewezen, een enkel woord in het midden te brengen.

In de eerste plaats acht ik mij geroepen, naar aanleiding van de welwillende opmerking van den heer 't Hooft, dat de Commissie in moeilijke omstandigheden heeft verkeerd, het volgende mede te deelen.

Toen de Commissie bekend werd met de omstandigheid, dat de benoemde behoorde tot de hoogstaangeslagenen en zij de wet voor zich nam, meende zij, dat volgens de uitdrukkelijke bewoordingen van de wet ook een uittreksel uit de lijst van hoogstaangeslagenen moest worden overgelegd. De Commissie heeft echter voorzichtigheidshalve, alvorens een oordeel te vellen, dadelijk gevraagd, of er ook op dit gebied antecedenten waren. Het spreekt vanzelf, dat, wanneer men plotseling geroepen wordt over een dergelijke zaak te oordeelen, men verstandig doet na te gaan of er zich antecedenten hebben voorgedaan en hoe en op welke gronden destijds een beslissing is genomen. En toen bleek het de Commissie dadelijk, dat er een antecedent was van ruim een tiental jaren geleden, en onze geachte griffier was onmiddellijk in de gelegenheid om ons de daarop betrekking hebbende stukken voor te leggen.

Bij de raadpleging van die stukken bleek aan de Commissie, — en in zover is de veronderstelling van den heer 't Hooft juist geweest — dat bij die vorige gelegenheid de Commissie niet dadelijk tot het uitbrengen van een verslag over de quaestie was overgegaan, maar aanvankelijk aan de Kamer verlof had verzocht dit later te mogen doen, en voorts bleek, dat vóórdat het tot het uitbrengen van een verslag over die quaestie was gekomen, de zaak op een andere wijze was opgelost.

Ik twijfel dan ook niet, of men zal ook onze Commissie niet kwalijk hebben genomen, dat zij niet onmiddellijk een conclusie heeft voorgesteld, maar in plaats daarvan verzocht heeft dit in een volgende vergadering te mogen doen.

Immers, in de avondvergadering, waarin aan de Commissie het onderzoek van den geloofsbrief met bijbehorende stukken was opgedragen, werd gewacht totdat zij weder zou binnen komen en was er dus geen tijd om deze zoo niet belangrijke, dan toch eenigszins moeilijke juridische quaestie te beslissen, en indien men eenigszins mocht twifelen aan de juistheid van deze opvatting, dan schijnt mij die twijfel geheel ter zijde gesteld na het juridisch betoog van den geachten afgevaardigde uit Gelderland, waaruit men mag afleiden, althans zoo komt het aan mij voor, die geen juridische opleiding heb genoten, dat er iets in de Kieswet staat, dat er niet in had moeten staan of althans niet duidelijk is.

De Commissie had de bedoeling om zoo spoedig mogelijk bijeen te komen, ten einde te overwegen welke conclusie zij zou moeten voorstellen, en zij had daartoe reeds kennis genomen van het beknopte rapport der vroegere Commissie, maar alvorens zij er toe gekomen was om verdere studie van de zaak te maken, bleek het haar, dat dit absoluut onnoodig geworden was, want op denzelfden avond, dat zij de vraag had voorgelegd aan de Kamer om haar rapport te mogen uitstellen, heeft de heer griffier der Kamer, met machtiging van den benoemde, een brief geschreven aan de griffie der Staten van Noordholland en den volgenden dag reeds was het vereischte extract van de lijst der hoogstaangeslagenen van Noordholland hier aanwezig, waardoor de zaak vanzelf was opgelost en het kwam der Commissie voor, dat het niet het minste belang meer had om daarna nog de zaak ter sprake te brengen. Immers de benoemde kon toen worden toegelaten, zoodat de quaestie haar actueel belang verloren had.

En daar voorts op ongeveer dezelfde eenvoudige onderhandsche wijze de quaestie was opgelost, ruim een tiental jaren geleden en, zooals gebleken is, een dergelijke oplossing gevolgd is, nog voordat de geloofsbrieven in handen eener Commissie waren gesteld, o. a. bij herkiezing van leden, die verzuimd hadden een extract van de lijst der hoogstaangeslagenen in te zenden, kwam het de Commissie voor, dat er

evenmin een belang bij was betrokken om die zaak afgescheiden van het onderhavige geval, ter sprake te brengen.

De motie gaat echter niet uit van deze practische gedachte. De motie wil ten deze een principieele beslissing van de Kamer uitlokken. Nu wil het mij voorkomen, dat de motie en haar toelichting niet geheel parallel gaan. De toelichting gaat wel eenigszins verder dan de motie zelf. In zijn toelichting is de geachte afgevaardigde getreden in een beschouwing niet alleen over datgene wat art. 122 van de Kieswet voorschrijft, maar ook over de doelmatigheid van het wettelijk voorschrift. Ook heeft de geachte afgevaardigde een beschouwing geleverd over de vraag in hoever dit artikel in overeenstemming is met de Grondwet. Daarmede hebben wij echter, op dit oogenblik althans, niet te maken. Wij hebben thans alleen te maken met de vraag wat of art. 122 van de Kieswet voorschrijft.

Ware thans de vraag aan de orde of art. 122 niet eenvoudiger of anders had kunnen luiden, dan zou ik mij gaarne stellen aan de zijde van den heer 't Hooft. Het komt ook mij voor, dat de wetgever de zaak, waarom het thans gaat, doelmatiger had kunnen regelen.

Men vindt in de Kieswet intusschen meerdere bepalingen omtrent de toelating van leden, die wellicht overbodig zijn of eenvoudiger hadden kunnen zijn. De wet bepaalt bijv., dat iemand, die tot lid dezer Kamer herkozen wordt, en niet tot de hoogstaangeslagenen behoort, opnieuw een uittreksel uit de geboorteregisters moet overleggen. En toch schijnt dit geheel overbodig; immers indien men eenmaal den leeftijd van meer dan 30 jaren heeft vervuld, dan is het niet noodig om te bewijzen dat men dien leeftijd na herkiezing ook nog vervuld heeft. Toch zal men er vermoedelijk wel niet overheen stappen wanneer een herkozen lid, die niet tot de hoogstaangeslagenen behoort, het uittreksel uit de geboorteregisters niet overlegt.

En wat nu de grondwettigheid van art. 122 der Kieswet aangaat, zoo komt het mij voor, dat er geen sprake kan zijn van strijd met de Grondwet.

De geheele regeling van art. 122 berust toch op art. 81 van de Grondwet, welk artikel aangeeft, dat bij de wet wordt geregeld alles wat de wijze van verkiezing betreft. De wetgever had dus de bevoegdheid om te bepalen welke bewijsstukken zullen moeten worden overgelegd door hem die benoemd is tot lid dezer Kamer.

De wet had verschillende categorieën kunnen noemen.

Men had een categorie kunnen maken van degenen die tot de hoogstaangeslagenen behooren; voorts een categorie van hen, die een hooge betrekking hebben bekleed, en eindelijk een categorie van hen, die zoowel tot de eerste als tot de tweede categorie behooren. Wat de laatste categorie betreft had de wetgever het aan de keuze van den betrokkene kunnen overlaten welke der beide bewijsstukken hij zou wenschen over te leggen. Doch evenzeer was de wetgever bevoegd te bepalen, dat door die categorie beide bewijsstukken moeten worden overgelegd of wel, zooals zij thans heeft gedaan, een bepaaldelijk aangewezen bewijsstuk.

Ik geloof dus niet, dat de regeling van de Kieswet ongrondwettig kan genoemd worden en in dit geval hebben wij ons alleen af te vragen: wat zegt de tekst van de wet, en wat is de uitdrukkelijke bedoeling van den wetgever geweest? Wanneer wij den tekst van de wet nagaan, dan blijkt, dat in art. 122 slechts twee gevallen worden onderscheiden.

Er wordt namelijk gemaakt een onderscheiding van zuiver feitelijken aard, die niet afhankelijk is van inlichtingen of van verklaringen van den benoemde. Het is de zuiver feitelijke onderscheiding of de benoemde al dan niet voorkomt op de lijst der hoogstaangeslagenen. Dat is een onderscheiding van feitelijken aard, die voor ieder waarneembaar is, omdat de Kieswet bepaalt, dat die lijst van hoogstaangeslagenen wordt geplaatst in de *Staatscourant* van 15 Juni van ieder jaar. En mocht de geachte afgevaardigde uit Gelderland meenen, dat die *Staatscourant* geen document is waarop men kan afgaan, welnu, de wet heeft de bevoegdheid gelaten voor

(Lely.)

een ieder om tegen betaling afschrift te krijgen van de lijst. Doch ik meen, dat de *Staatscourant* in deze wel een betrouwbare gids is.

Indien het dus vaststaat, wat m. i. moeilijk anders kan worden aangenomen, dat de wet alleen een onderscheiding maakt of iemand op de lijst der hoogstaangeslagenen voorkomt of niet, dan heeft men bij het onderzoek der overgelegde stukken van een benoemde die wel op die lijst voorkomt, zich af te vragen, of die stukken voldoen aan de eischen welke de wet voor dit geval heeft gesteld.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland zegt: indien men het artikel zoo letterlijk wil toepassen, dan heeft het geen beteekenis voor het meerendeel der Nederlanders die niet op de lijsten van hoogstaangeslagenen voorkomen.

Het komt mij echter voor, dat de woorden: „Indien hij niet voorkomt” nader zijn bepaald door de woorden, waarmede hetzelfde artikel begint, namelijk: „De tot lid der Eerste Kamer benoemde legt enz. over.” Indien dus in hetzelfde artikel staat: indien hij niet voorkomt enz., dan slaat dit alleen op iemand die benoemd is tot lid van de Eerste Kamer en dat is tot dusverre nog niet het meerendeel der Nederlanders.

Ik kom thans tot de bedoeling van den wetgever. Het is weder zonderling en het blijkt ook hieruit, dat het niet alleen moeilijk is een wet te maken, maar tevens om daarbij een toelichting te geven zoodanig, dat er over de bedoeling geen verschil van opvatting blijkt te bestaan. Immers, de geachte afgevaardigde heeft uit de schriftelijke gedachtenwisseling over art. 122 juist het omgekeerde afgeleid van hetgeen ik daaruit meen te kunnen afleiden.

Het wetsartikel is tot stand gekomen, zocals ook door den geachten afgevaardigde is medegedeeld, bij de herziening van de Grondwet in 1887 bij de additioneele artikelen. Dit is ongewijzigd overgenomen in het ontwerp-Kieswet van den heer Tak van Poortvliet en in de Kieswet van den heer van Houten.

Nu heeft er over het wetsartikel een schriftelijke gedachtenwisseling plaats gehad tusschen de Eerste Kamer en de Regeering. Daaruit volgt mijns inziens een authentieke interpretatie.

In het Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer stond: „Volgens deze bepaling heeft de tot lid der Eerste Kamer benoemde, die eene of meer hooge en gewichtige openbare betrekkingen bekleedt of bekleed heeft, slechts dan het bewijs daarvan over te leggen, indien hij niet voorkomt op de lijst der hoogstaangeslagenen. Men betreurde, dat die bepaling niet is veranderd in dien zin, dat hij die de bedoelde betrekkingen bekleedt of bekleed heeft, indien hij dit verlangt, uitsluitend op dien grond tot het lidmaatschap der Eerste Kamer zoude kunnen worden toegelaten.”

Nu zegt de geachte afgevaardigde: men stelt daar een vraag. Neen, men stelde geen vraag, maar constateerde een feit, dit namelijk, volgens hen die aan de vaststelling van het verslag hebben deelgenomen, dat iemand, die aan beide vereischten voldoet, niet anders kan worden toegelaten dan door overlegging van een uittreksel van de lijst der hoogstaangeslagenen. En wat antwoordde de Minister? Heeft de Minister geantwoord, gelijk de geachte afgevaardigde meende: uw meening is ongegrond? Neen, geen woord daarvan. De Minister heeft geantwoord zoo, dat men er uit zou kunnen afleiden, dat de Minister het zelf betreurde, maar toch meende, dat er niets aan te doen was, toen het wetsartikel bij de Eerste Kamer was gekomen en hij het artikel niet meer kon wijzigen. Immers de Minister antwoordde het volgende:

„De practische strekking van het hier te berde gebrachte vraagpunt is den ondergeteekende niet geheel duidelijk. Afwijkende rechtsgevolgen zijn aan de verschillende grondslagen voor toelating niet verbonden. Ten overvloede belet niets den benoemde die op de lijst der hoogstaangeslagenen voorkomt tevens het bewijs over te leggen, dat hij eene of meer hooge en gewichtige betrekkingen heeft bekleed. Een uitdrukkelijk verbod bevat art. 122 niet.”

(Lely, e. a.)

En nu vestig ik in het bijzonder de aandacht op het woord *tevens*, dat men niet kan elimineeren. Als de Minister zegt, dat iets *tevens* kan worden overgelegd, dan moet er eerst iets anders zijn overgelegd. Het is misschien een nieuwe methode van wetsinterpretatie ook dat woord weg te denken, maar ik voor mij zie niet in op welke gronden men dit woord ter zijde kan stellen.

De opvatting, die de Eerste Kamer blijkens haar Voorloopig Verslag van de zaak had, werd dus bevestigd door de Regeering en wel vóór de totstandkoming der wet. Gaat het nu aan, na een zóó authentieke interpretatie van art. 122 der Kieswet, die interpretatie eenvoudig bij motie ter zijde te stellen en er iets anders voor in de plaats te zetten? Ik acht dit niet een juiste methode van beslissing voor deze Kamer, maar bovendien zou ik willen vragen: welk belang is daarmede betrokken?

De geachte afgevaardigde zegt: zoo er eenige twijfel is, kunnen wij ons meerdere vrijheid veroorloven op dit stuk, maar ik zou omgekeerd zeggen: bij het bestaan van dien twijfel moeten wij niet handelen in strijd met de authentieke interpretatie van Regeering en Kamer en moeten wij deze motie dus niet aannemen.

Wat heeft nu de practijk dezer quaestie geleerd? Het artikel 122 bestaat sedert de Grondwet van 1887, dus bijna 25 jaar. De practijk is steeds geweest, dat de Kamer dit artikel heeft toegepast, in den zin als door mij medegedeeld. Voorts mag ik wel onderstellen, dat het grootste deel der hier aanwezige leden verkeert in de positie, dat zij aan beide eischen voldoen. Wie behoort tot de hoogstaangeslagenen, verkeert na een herkiezing in de positie, dat hij zoowel verkiesbaar is als hoogstaangeslagene als wegens het bekleeden van een der hooge en gewichtige ambten, bij de Grondwet bedoeld.

Welnu, tot dusverre hebben, voor zoover mij bekend, al die leden ook na herkiezing overgelegd een uittreksel uit de lijst van hoogstaangeslagenen; en slechts tweemaal heeft zich in die 25 jaren het geval voorgedaan, dat een benoemde, die wegens beide gronden benoembaar was, bedoelde verklaring niet had overgelegd, toen een Commissie uit de Kamer zijn geloofsbrief moest onderzoeken. Het eerste geval deed zich voor een tiental jaren geleden en het tweede hebben wij thans gehad, en in beide gevallen is de oplossing van den meest eenvoudigen aard geweest. Een enkel briefje aan de Provinciale griffie en de zaak was opgelost.

En op zich zelf is de zaak evenmin van belang. Immers voor hen die op beide gronden benoembaar zijn is het vrij onverschillig of men om het bewijsstuk dier benoembaarheid te verkrijgen een briefje aan de Provinciale griffie moet schrijven met verzoek om een uittreksel uit de lijst van de hoogstaangeslagenen, dan wel een briefje aan de secretarie eener gemeente om een uittreksel uit de geboorteregisters.

De zaak is, dunkt mij, van zoo eenvoudigen aard, dat het eigenlijk niet de moeite waard is om in dit Hooge College daarover een principieele beslissing door een motie uit te lokken. En bepaaldelijk is het niet wenschelijk, nu er een authentieke interpretatie op grond van schriftelijk overleg tusschen Regeering en Vertegenwoordiging bestaat, door een motie een andere interpretatie daarvoor in de plaats te stellen.

De heer van Nierop: Ik heb het woord gevraagd, maar ik zou bijna geneigd zijn van het woord af te zien. Ik heb slechts een korte opmerking te maken, en de discussie heeft betrekkelijk reeds zoo lang geduurd, dat ik bijna vrees van de aandacht, die aan deze zaak wordt gewijd, te veel te vergen.

Het komt mij niet twijfelachtig voor, dat art. 122 van de Kieswet zoo duidelijk mogelijk is. De Kieswet onderscheidt tusschen twee categorieën van leden: leden die voorkomen op de lijst van hoogstaangeslagenen en leden die er niet op voorkomen. De eene categorie moet, nevens den geloofsbrief, overleggen een uittreksel van de lijst van hoogstaangeslagenen; de andere het bewijs, dat de benoemde een hooge en gewichtige openbare betrekking heeft bekleed of nog bekleedt. Men zou de benoemden in drie categorieën kunnen indeelen:

(van Nierop e. a.)

zij die op de lijst voorkomen, doch geen hooge of gewichtige openbare betrekking bekleeden of bekleed hebben; zij die er op voorkomen en hooge en gewichtige openbare betrekkingen bekleeden of bekleed hebben, en zij die er niet op voorkomen, maar hooge en gewichtige openbare betrekkingen bekleeden of bekleed hebben; maar de Kieswet voegt de twee eerste samen en onderscheidt alleen of men op de lijst der hoogstaangeslagenen voorkomt of niet. En zulks is niet absurd, doch eenvoudig. Ook strijdt het artikel niet met art. 90 der Grondwet. Art. 122 van de Kieswet komt reeds woordelijk voor in de additionele artikelen der Grondwet. Ik heb indertijd geleerd, dat men de wet moet uitleggen uit de wet. Art. 90 der Grondwet bepaalt wie tot leden der Eerste Kamer kunnen worden gekozen. En vraagt men nu welke stukken een gekozene, die aan de beide vereischten voldoet, moet overleggen, dan geeft de Grondwet zelf het antwoord in de additionele bepalingen.

Ik kan geen twijfel onderkennen.

De heer 't Hooft heeft gesproken van twee gevallen, toen de motie, door den geachten afgevaardigde aan de orde gesteld, ter sprake kwam bij de toelating van den heer Tak van Poortvliet en bij die van den heer Ferf. Het is wel merkwaardig, dat, toen de heer 't Hooft werd toegelaten, het geval zich ook had kunnen voordoen. Tot de nieuwe interpretatie is de geachte afgevaardigde wel wat laat gekomen. De heer 't Hooft behoorde toch tot de personen die een hooge en gewichtige openbare betrekking bekleed hebben, en toch werd hij toegelaten op de wijze, waarop ieder onzer is toegelaten.

Indien wij ons nu vereenigen zouden met de motie-'t Hooft, hetgeen ik de Kamer voorstel niet te doen, dan zouden wij wijziging brengen in een steeds hier gevolgde practijk, die talrijke malen is toegepast, want — het is reeds opgemerkt — ieder die herbenoemd wordt, heeft bekleed een hooge en gewichtige openbare betrekking, is geweest lid van de Eerste Kamer, en toch hebben zij allen overgelegd het uittreksel uit de lijst van hoogstaangeslagenen.

De heer 't Hooft: Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij leed, dat ik de toelichting van mijn motie niet in druk van te voren heb doen ronddeelen, want het geheele debat van hedenmiddag, hoe aardig ook, gaat buiten de toelichting van mijn motie om.

De heeren moeten mij niet kwalijk nemen, maar ik zoek tevergeefs naar eenig argument tegen hetgeen ik te berde heb gebracht.

Om te beginnen met den heer van Lanschot, zou ik willen vragen, of weersproken zijn de woorden van prof. van Boneval Faure, een autoriteit, door mij aangehaald. Prof. Opzoomer leert trouwens ook niet anders dan dat men altijd moet vragen naar de bedoeling van de wet en wat heeft de heer van Lanschot nu gedaan?

Hij heeft zich beroepen voor de uitlegging van een wet op een artikel, dat geschreven is voor de uitlegging van een overeenkomst en zelfs als hij prof. Opzoomer leest, zal hij bevinden, dat deze leert bij hetzelfde art. 1378, door hem aangehaald, indien ik mij niet vergis, dat ook, waar de woorden duidelijk zijn, de uitlegger toch altijd ijverig heeft te zoeken naar de bedoeling van de wet. En er is geen enkele bepaling zoo duidelijk, of zij vordert nog steeds uitlegging.

Het gaat bovendien echter niet aan zich op een bepaling uit de burgerlijke wetgeving te beroepen, waar wij hier bezig zijn met de beoordeeling van een geheel andere quaestie van administratief recht.

De heer van Lanschot zegt verder, dat de *Staatscourant* wel bewijskracht heeft, waar ik mij beroepen had op de meening van de Regeering, dat de *Staatscourant* geen bewijs levert en men daarom moet overleggen een extract.

Ik verwachtte van de heeren het tegenbewijs van wat ik hieromtrent gezegd heb, maar niemand, behalve de heer van Lanschot, heeft dit punt besproken. Ik heb gezegd, dat bij de totstandkoming van de Kieswet aan de Regeering gevraagd is het uittreksel uit de lijst der hoogstaangeslagenen

('t Hooft.)

weg te laten en dat de Regeering daarop heeft geantwoord, dat dit niet ging, omdat de *Staatscourant* geen bewijs zou zijn.

De *Staatscourant* laat vergissingen mogelijk tusschen twee personen.

Nu heeft de heer van Lanschot, die dit niet kan tegenspreken, zich ter weerlegging beroepen op wat de heer Loeff geschreven heeft, wat recht zal worden in de toekomst als de administratieve rechtspraak zal bestaan.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, daar zijn wij nog niet. Ik heb er niet tegen, dat wij in het vervolg, als de administratieve rechtspraak zal zijn ingevoerd, de *Staatscourant* als bewijsmiddel aannemen, maar dat is op dit oogenblik de vraag niet. De vraag is, wat thans, op het oogenblik, geldt. En nu staat vast, dat art. 122 der Kieswet niet de *Staatscourant* maar een extract vordert, en dat de Minister weigerde om het artikel in dien zin te wijzigen dat de *Staatscourant* wel bewijs zou kunnen leveren.

De heer Lely heeft gezegd, dat de wet veel andere ondoelmatigheden bevat, waaraan niet te ontkomen is. Ik wil dit wel toegeven; aan sommige daarvan is niet te ontkomen; maar dat is de vraag niet. De vraag is alleen of deze ondoelmatigheid, neen absurditeit, ook nog moet worden aangenomen. Als men nu de wet gaat uitleggen zooals ik doe, dan is dit niet noodig. De Regeering zal gegeven hebben een authentieke interpretatie van art. 122, zegt de heer Lely verder. Ik haal dit weder aan als voorbeeld, hoe het alles buiten mijn gehouden betoog omgaat. Ik heb in mijn eerste rede juist aangetoond dat er hier van geen authentieke interpretatie sprake kan zijn, dat een interpretatie van de Regeering hier, op dit punt, niet meer gewicht in de schaal kan leggen dan van een ander. Immers, het artikel is overgenomen uit een andere wet, zonder dat blijkt dat de Regeering daarin een andere bedoeling heeft willen leggen dan er vóór dien in het artikel lag; ik heb gezegd, dat er onder die omstandigheden geen sprake kan zijn van een Regeeringsinterpretatie, zelfs al had de Regeering die willen geven. Dit nu weerlegt men niet, maar men doet alsof ik niets gezegd heb.

Zóó leidt het debat tot niets en daarom heb ik spijt dat ik mijn motie van te voren niet heb vergezeld doen gaan van een schriftelijke toelichting, zooals ik nu gegeven heb. Dan had het debat beter tot zijn recht kunnen komen.

Nu zegt de heer Lely al verder, welk belang is er bij de zaak; het is toch zoo gemakkelijk een extract aan te vragen; men kan het best overleggen, en het geval dat wij thans behandelen heeft zich tot nog toe slechts twee malen voorgedaan. De heer van Nierop heeft ten deze zelfs een argumentum ad hominem gebruikt door te zeggen: gij zelf hebt ook een extract overgelegd, ofschoon gij in hetzelfde geval verkeerdet als de heer Ferf.

Maar zijn wij nu aan het debatteeren over de vraag of iemand het al of niet gedaan heeft? Aan de een of andere wijze van doen de voorkeur heeft gegeven? Wij zijn bezig te debatteeren over de vraag wat *recht* is. Welnu, de heer Ferf is een dag niet toegelaten geweest tot deze Kamer, heeft niet kunnen deelnemen aan het sectie-onderzoek hier, niettegenstaande hij bij mijn interpretatie voldoende stukken had overgelegd om te kunnen worden toegelaten. Dat was onrecht en daartegen kom ik op.

De heer van Nierop zegt, artikel 122 is toch duidelijk. Men moet de wet uit de wet uitleggen, zegt hij. Ik heb een heel betoog gehouden, dat, al was het duidelijk, ik er toch van moest afwijken, omdat ik anders tot een absurditeit kom. Maar wat vergeet de geachte afgevaardigde alweer daarbij, waarop ik juist ook alweer in mijn eersten termijn en nog wel met nadruk gewezen heb? Dat art. 122 niet op zich zelf staat, dat het geen zelfstandig artikel is, dat alleen zich met de quaestie bezighoudt, maar dat het komt uitvoering geven aan het artikel der Grondwet, en aan art. 99 der Kieswet, welke beide artikelen op dit punt geheel gelijkluidend zijn.

Ik mag daarom aannemen, dat art. 122 ook geen onderscheiding en geen andere regeling heeft willen maken dan door art. 99 der Kieswet werd gevorderd. Daartoe nu kom ik

28ste VERGADERING. — 25 APRIL 1912.

Motie van orde-'t Hooft.

(t Hooft.)

bij mijn wetsinterpretatie, terwijl een andere tot absurditeit leidt.

Toen de quaestie met den geloofsbrief van den heer Ferf in deze Kamer zich voordeed, hebben onderscheiden leden mij gevraagd, of deze zaak niet eens besproken moet worden in de Kamer. Men heeft toen gevraagd in welken vorm dit moest of kon geschieden. En toen is de vorm eener motie gekozen. Want de zaak heeft wel belang naar mijn meening. De heer Lely zelf heeft betoogd, hoe de vroegere beslissing heeft medegewerkt tot de tegenwoordige en daarom ook zal het debat van thans zijn invloed uitoefenen, wanneer zich weder een dergelijk geval mocht voordoen. Alleen om het debat was het te doen, niet om de stemming, gelijk ik reeds daar straks heb gezegd. En nu verbaast het mij, dat de heeren die bezwaren tegen de motie hebben ingebracht, verzuimd hebben het voornaamste bezwaar te vermelden. Zij hadden mijn motie, die slechts bedoelde te openen de mogelijkheid van debat met één woord dood kunnen maken

met slechts een wetsartikel in de hand en dat hebben zij juist verzuimd.

Ik geef den heer van Lanschot volgaarne toe, dat de Kamer in dergelijke zaken, in zaken betreffende het onderzoek der geloofsbriefen van nieuw inkomende leden, optredende is rechter; maar een rechter die niet boven de wet staat, maar daaraan gehouden is. Welnu, dat moet de Kamer ook thans zijn. En nu is er een wetsartikel, dat verbiedt, dat de rechter, dat zijn wij, in dergelijke zaak bij wijze van algemeene dispositie uitspraak doet. Dat is art. 12 der wet houdende algemeene bepalingen. Wij *mogen* dus niet bij motie uitspraak doen en daarom ook trek ik mijn motie in.

De Voorzitter: Aangezien de heer 't Hooft zijn motie heeft ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De Kamer gaat uiteen tot nadere bijeenroeping.

